
HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 059 355 487

HUNGARY

MAGYAR
ÖNKORMÁNYZAT
ÉS
BIRODALMI EGYSÉG.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.
MDCCCLXVI.

MAGYAR

ÖNKORMÁNYZAT

ÉS

BIRODALMI EGYSÉG.

MAGYAR

ÖNKORMÁNYZAT

ÉS

BIRODALMI EGYSÉG.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLXVI.

Pest, 1866. Nyomatott Heckenast Gusztávnál.

ELŐSZÓ.

A napi események sebes folyama, a politikai viszonyok kedvező fordulata minden magyar szívet örömmel lepett meg.

A fejedelmi bizalom, mely az ujjáteremtés nagy munkájának kezdeményezésével a magyart bizta meg, büszke öntudatot költött fel még azokban is, kikben az eddig hiányzott.

Azokat, kiknek bátorságuk van a napi nagy kérdések mélyebb analysisébe hatolni, a felelősség roppant súlya döbbentette meg.

Csak némely avatlan követjelöltnek a politikai képzettség színvonalán állók ellen tanusított könnyelmü vállalkozási szelleme, kik ama „quid valeant humeri, quid ferre recusent"-tel nem igen törődnek, volt irígyelhető; de nekik ez megbocsátható, mert ugy látszik, az eddigi sysiphusi munkát könnyüszerrel bevégezhetni hitték, vagy tán a feladat óriás nagyságával nem is számoltak.

Remény és kétely, biztonságérzet és tünődés más részről hullámzásba hozák a közvéleményt. Közszellem eddigelé nem alakulhatott.

Nem elodázhatlan kötelessége-e tehát minden magyarnak, hogy a nagy kérdések megoldását biztositó, vagy legalább könnyítő közszellem alakítására, bár csekély

tehetsége szerint, hacsak jó szándékkal is közremunkálni igyekezzék?

Nem kötelessége-e mindenkinek, a nemzet évezredes történelmében buvárkodni, és annak politikai jellemét tanulmányozni, hogy szövétnekével a magasztos czélokhoz vezető, eddig homály rejtette utat feltalálhassa?

Nézetünk szerint a most ülésező alkotó országgyülésnek osztályrészül jutott azon nagy kérdések megoldását kezdeményezni: mikép lehessen a nemzeti függetlenség hü megőrzésével az eddiginél még olcsóbb önkormányzatot akép tovább fejleszteni, és örök időkre biztosítani, hogy mindkettőnek a Lajtán túl lakó testvérekkeli közössége mellett, a birodalom nagyhatalmi állása is sziklaszilárd alapra fektettessék, és az államháztartás az eddigieknél kisebb áldozatokat követelni kényteleníttessék.

E kérdések feletti elmélkedés bátoríta minket, addig is, mig az angol selfgovernmentnak bővebb elemzéséről, s hazai viszonyainkhoz alkalmazásáról szóló, kimerítőbb munkánkat közrebocsáthatnók, e néhány sor irására, mely a leghalványabb vázlata az azokban foglaltaknak; az az egy azonban bizonyos, hogy jó szándokból eredtek, és ha a tisztelt olvasó azokra az „et voluisse sat est"-et rámondja, böven megjutalmazva leszünk!

PEST, 1866. január hóban.

A SZERZŐ.

MAGYAR

ÖNKORMÁNYZAT

ÉS

BIRODALMI EGYSÉG.

Sajtóhibák.

4-dik	lap	17-dik	sor	*autonom*	helyett olvasd:	**automat.**
70-dik	»	14-dik	»	*általa előbb*	olvasd:	**előbb ejtett.**

I.

Az országgyülésre összehivó királyi levél. A september 20-ki manifestum. Fejedelmi látogatás és Buda várában.

Mig a könnyen fellobbanó magyar kebel a fejezetünk czimeül választott eseményeket, mint az ohajtott nagyszerü ujjáteremtés óriási müvét egyedül biztositó panacaeákat örömittasan üdvözli: addig a kétkedő scepticus, a dolgok mélyébe hatva, az eredmény utjában állható akadályokat mérlegeli, s a magyar nemzet sajátkezüleg irt évezredes történelmét és vérével pecsételt törvénytábláit lapozgatja. A kebel csak érezni tud, de a hideg ész a nemzet századokon át bebizonyult jellemét tanulmányozza, és arra törekszik, hogy az ösöktől öröklött jellemvonásokat ne csak egyes történetirók egyéni felfogásaiból, — melyek könnyen lehetnek tévesek, hamisak, eltorzitók, — hanem a történelem philosophiájából, különösen pedig az abstractio utján: a nemzetnek saját törvényeiben időről időre nyilvánuló irányából, mint legtisztább forrásból merithesse.

Távol legyen tölünk, hogy ámbár mi a scepticus tünődéseit osztjuk, s fürkészéseiben vele egy uton

járunk, a nyilvánult örömáradat ellen gátakat emelni kivánnánk, az örömtől sugárzó arczú társaságba, mint öröm- és békezavarók tolakodni akarnánk, vagy az összes magyar sajtónak — a „Hon“ némi részben kivételével — a szélrózsa minden irányában hangoztatott ovatioit lehangolni, vagy épen tullármázni kivánnók. Isten mentsen! Hiszen mi is hinni akarjuk, hogy az 1848. törvények által évenkint tartatni rendelt országgyülés, habár jóval később mint azt a törvény rendeli, összehivatván, a nemzet törvényes kivánalmainak nyilvánulásai a pusztában kiáltozó szavakint elhangozni nem fognak, — hogy a jogfolytonossági kérdés megoldásának diadalát ünnepelendjük, és hogy a birodalom reconstruálásának nagy müve, melynek tervét elkésziteni a magyar nemzet, mint épitész hivatva van, legalább némi reménynyel a sikerre megkiséreltetni fog.

Hiszen a mi szivünknek is ohajtása, hogy magyar államférfiaink önzéstelen, áldozatkész igyekezete a napi nagy kérdéseket, törhetlen hüséggel a haza és az uralkodó iránt, szerencsésen megoldhassa, és a Lajtán tul lakó testvérnépekkel, a pragmatica sanctio által kötött együvétartozást és feloszthatlanságot oly izmossá alkothassa, hogy a megrendült európai stabilismus hullámzó tengerén, és az uj politikai tanok és elvek trónokat döntő és országokat annectáló spoliatioin is diadalmaskodhassék. Mi is kivánjuk, hogy a polyglott birodalom nagyhatalmi állása, ugy a magyar, mint a Lajtán tul lakó többi testvérnemzet

autonomiajának tiszteletben tartása, illetőleg megteremtése által akép biztosittassék, hogy szánandó elszigeteltségéből kiemeltetvén, egész Európa annak szövetsége után sóvárogjon.

Szivünk mélyéből ohajtjuk mi is, hogy a ballplatzi remete állambölcs, ki négy év óta peripatetice tanulmányozta Magyarország államviszonyainak rendezését, bár mint tacticus vezér az elöörsi csatározásokban többször vereséget szenvedett, a vas kitartás paizsával vértezve, „cunctando vinces“ jelszó alatt diadalt arathasson, s a teremtő és összealkotó synthesisben ép oly szerencsés eredményt mutathasson fel, mint a felbontó és oszlató analysis remek müve által.

Végre mi is örömtelve üdvözöltük felséges urunkat Budapesten, mert — hála az isteni gondviselésnek — magyar keblünkben a monarchiai elv iránti lelkesedés tüze még nem hamvadott el, mindamellett is, hogy az 1848. törvények a korona jogain nagy változtatásokat tőnek, és annak dicskörét, kivált a kétségbeesés kínai közt szülemlett 1849. aprilis 14-ki határozat és a provisorium nyommasztó évei elhomályositani törekedtek. Örömmel üdvözöltük a királyt fővárosunk falai közt, daczára a korona durva lealázására és nemzet szégyenére hozott 1492: 28. törvényczikknek *), és daczára annak, hogy a négy napi időzésre már csak azért sem fektetünk nagy sulyt, mert

*) E törvény az egyházi s világi nagyok, ugy a nemesek udvarainak költséges látogatását a királynak megtiltja.

tudtunkra e négy nap alatt politikai érintkezésnek csak nyoma sem volt, söt, mint tudni véljük, a koczka már elöbb elvettetett, és a legmagasb látogatás legfeljebb is a reá következendö örvendetes eseményeknek adott lökést, s azokat siettette pár héttel elöbbre, de oly patriarchalis viszonyt nem létesithetett, mely államjogi viszonyainkat minden eröfeszités nélkül azonnal megoldani képes lenne.

Mi is tiszteljük alattvalói hüséggel felséges urunkat, mint bármelyik angol a maga szeretett királynéját. Tiszteljük öt, mint a népfennség magasztos jogainak concret képviselöjét és depositariusát, mint a kegyelem forrását, és a törvényhozásnak a nemzettel egyenjogu másik felét; de mint alkotmányos nemzet, államéletünk palladiumát nem a patriarchalis viszonyban keressük, mert ez csak önkény által leigázott autonom népek sorsát intézi, hanem annak sziklavárát a törvényekre, és a fényes felségi jogokkal viszonylagos, terhes uralkodói kötelmek hü teljesitésére fektetjük.

A patriarchalis viszonynak a szivjóság kölcsönzi legszebb zománczát; pedig mi azt tartjuk, miszerint a fejedelemnek, hogy népeit boldogitsa, a szivjóságnál kitünöbb, lelki tulajdonokra is van szüksége, bölcseségre, jellemszilárdságra, a népei boldogitására irányzott öszinte törekvésböl eredö erös önbizodalomra és szigorú igazságszeretetre. A szivjóság igen alkalmas arra, hogy örömrivalgásokat idézzen elö, de nézetünk szerint nem az a fejedelem, kit csupán szív-

jóságáért tapsol meg a jelen nemzedék, aratná az utókor bámulatát, hanem az, ki a „nemo me impune lacessit“ szavakat fényes koronájába ép ugy, mint az alkotmány érczszobrára, söt a legutolsó szalmafedte viskó homlokzatára is véseti, s azok sérthetetlenségét teljhatalma egész sulyával megvédi.

Mi nem fakadunk hangos hahotára, s nem törünk ki örömujongásokba, mivel a birodalmi tanács beállittatott, „sistirt.“

Ez ellenkezik alkotmányos érzületünkkel, mely az alkotmányos államintézmények egyoldalu változtatását a hatalom által, és az államesiny legparányibb diminutivumát sem türi. A „sistirt“ szó az alkotmányos államélet szótárában fel nem lelhetö, és tudjuk, hogy alkotmányos törvényhozás bármily árnyalata is magát elnapolhatja ugyan, a hatalom pedig azt, a népre hivatkozva, fel is oszlathatja: de annak „sistálása“ az államtan keretébe bé nem illeszthetö. Ha a birodalom egyik részének alkotmányos érzülete nem engedte is meg, hogy az üvegházi gyenge növény sarja, a birodalom némely népeinek buján tenyésztö földjébe átültetve és abban erösbülve izmos fává növekedjék: nem volt az mégis sem csalódás, sem fictio azok számára, kik abban, mint napszámosok izzadásig müködvén, a hatalommal szüntelen érintkeztek. Ök az üvegház gyenge sarját ép oly gondosan ápolták, hozzá ép oly kegyelettel ragaszkodtak, fejlödését s kivált utósó évi izmosulását oly figyelemmel s az öntudat azon érzésével szemlélték, mint a ma-

gyar az évezredes vihar dulásai közt erős tölgygyé növekedett alkotmányát. Nem lehetett a sistirozott alkotmány a hatalomra nézve sem fictio, mivel azzal gyakori érintkezésbe lépett, és mert annak alkotásakor, a trón magaslatáról lehangoztatott szavával igérte, hogy a kitüzött magasztos czél létesitéséhez szükséges nagyságra érlelni fogja; a mi alkotmányos fogalmaink pedig a korona szavát, a közös törvényhozáson kivül, hol alkudozásnak van helye, szentnek, megtörhetlennek és hullámzásokat kizárónak szeretik tartani, és valahányszor a korona nyilatkozványát episodok és phasisok által megingattatni tapasztaljuk, ez ugy hat reánk, mintha egy varázserejü jótékony ereklye széttördelését szemlélnők. Különben sem hiszszük, hogy a birodalmi tanácsnak akár folytonos müködése, akár elnapolása képes leendett a magyar országgyülés hazafias független tárgyalását megakasztani, vagy megzavarni, vagy végre a nyert kezdemények alapján végrehajtandó óriási munka elébe akadályokat gördíteni.

Mi tehát a birodalmi alkotmány beállitását csupán kényszerüségnek, csupán nagyszerü áldozatnak tartjuk, melyet ő Felségének egyedül népei jólétéért verő atyai szive, a nyommasztó állapotokból kibontakozhatás végett hozott. Ezek a mi nézpontjaink a napi örvendetes események megitélésében; de mégis engedjék meg azok, kik minden csomót egy csapással kettévágni szeretnének, hogy midőn ama scepticussal a törvényekbe vésett nemzeti jellegre mutatunk, az

ólmot a hullámzó tenger árjai közt is annak mélyébe bocsáthassuk, a delejtüt pedig kezeinkben tartva, nem csak azokat, kik most az állam hajóján „sedent in puppi, et clavum tenent,“ hanem azon nálunk sokkal bölcsebbeket is, kik Solon és Lykurgus magasztos szerepére vállalkoztak, parányiságunkban is a zátonyokra és szirtekre figyelmeztessük, nehogy az államhajó amazokra tévedve, vagy emezekbe ütödve, hullámok alá merüljön, és mi is vele együtt abban eltemettessünk.

Az európai nemzetek politikai élete századokon át gyakori változásoknak volt alávetve, — az európai államrendszer számtalan phasist élt át, — a koronkint felvillant eszmék hatalma gyakran adott népeknek és kormányoknak uj irányt, mely elött ha meghajoltak, a népek és kormányok közt egy idöre meggyengült összhangzat ismét helyreállott, ha pedig nem, akkor az engedelmességet követelö uj eszme, vérengzö küzdelmében eröszakkal törve rést magának és eredeti nemes természetéböl kivetközve, mindent, mi utjában állott, a legnemesebbet sem kimélve, magával sodort. Tekintsünk végig a történelmen, ugy fogjuk találni, hogy e küzdelmek után boldog mindig csak az a nemzet lett, mely a vihar dulásai közt elvetett egészséges mag sarjait, századokon át ráforditott gondos ápolással, saját politikai nagyságára s polgári jólétére, terepélyes fává növelni tudta, hogy az utónemzedék, a tomboló vihar elvonulásával szent árnyaiban megpihenve, egyszersmind a köz jólét édes

gyümölcseit lehajló galyairól szedhesse. Az európai magyar nemzet politikai élete is számtalan viszontagságon ment keresztül, de azért már nemzetté és állammá tömörülésekor birt eredeti jellegét s a keresztelésben nyert kitörülhetlen bélyeget, világrenditő események közt is mindenkor vegyület nélkül tisztán meg tudta őrizni, s ezt jövőnk intézői által tudomásul vétetni kérjük.

Vessünk egy pillantást a magyar nemzet évezredes politikai jellemére.

II.

A magyar nemzet évezredes politikai jelleme az Árpád és a vegyes házakból származott királyok alatt.

A magyar alkotmány, mint a magyar államképződés ikertestvére, ezzel egy bölcsőben ringattatott. Sem születését, sem kifejlődését nem köszöni fejedelmi ajándéknak, nem octroynak, nem forradalomnak. Keresztlevele, mely születését és éveit igazolja, ünnepélyes vérrel pecsételt kétoldalu alapszerződvény a nemzet és annak szabadon választott első fejedelme közt. Törhetlen hüség és ragaszkodás a mohos századok e szent ereklyéjéhez, zivataros nemzeti élet viharai, a tulhajtó hatalomnak ostromtüze és bágyadtsága vagy szorultsága egyaránt fejleszték és izmosíták azt.

Államképződésünk és igy alkotmányunk születése is, ha Álmus első vezérré választása idejétöl számitjuk, összeesik az angolszász Brittania felett 871—911-ik évig uralkodott Alfred vagy helyesebben Aelfred király uralkodásával, ki már Brittaniát grófságokra, vagy — mint az akkori germán eredetü inkább katonai mint politikai intézmények latin szótárában előfordul, — comitatusokra osztá, s minden grófság élére schirgeraf-ot, később scheriffnek nevezettet, akkori nyelven vicecomes-t állita. Igen való-

szinü, hogy országfelosztást és elnevezést egy századdal később szent István apostoli első királyunk onnan kölcsönzött; de valamint nálunk a szerves államképződést első királyunktól szeretjük számitni: ugy Nagybrittania is szerves állammá alkotását csak a legelső normann király: hóditó Vilmosnak köszönheti, ki csaknem első szent királyunkkal egy időben (1068—1087) uralkodott, és ki a katonai szolgálat terhével összekötött hűbéri rendszert és elsőszülöttséget megalapitván, a mostani Lordok házának alapját is megvetette.

Nézetünk szerint az államképződés bölcsője ott keresendő, hol a nemzetté alakult nép és fejedelme, s igy a statushatamak közti viszony legelőször megalapittatott. Mi ezt Almus idejében találjuk.

Az ősi tüzhelyektől bucsút vett és Hadúr kedvezésétől gyámolított, még akkor hontalan magyar, ázsiai hazáját már elhagyta, de még mielött győzelmes táborával Európa határait elérte, és Pannoniát elfoglalta volna, Baskiriában a hét vezér közti tanácskozás és megállapodás után Almust vezérré választva, véle szövetségre lépett, s e szövetség öt pontjában letevé alkotmányunk talpkövét, mert megállapitá:

az Árpádház örökösödési jogát,

a fegyveres szolgálat jutalma, s terhe melletti királyi adományozást,

a fejedelemmel közös törvényhozást,

a felségárulás halálos,

végre az alapszerzödvényt megszegö fejedelem büntetését.

Ebben az alapszerzödvényben rejlik alkotmányunk évezredes szelleme, és ha a fejedelmi vér többszörös meghasonlása az Árpádok alatt, a külellenség s ezek közt föleg a vad tatár khán és az ozmanok pusztitó csordái, a közszabadságot taposó kormányok gyakori törvényszegései ép ugy, mint a hatalmasok dölyfét fékezni nem tudó aléltsága, végre a rokonvérben fürösztö visszavonás dúlásai, és a nemzet nyugtalankodásai az alkotmány kifejlését nem gátolják, ha, mint a boldog Albionnak, Vilmosaink, Eduárdjaink és III. Györgyünk lettek volna, — azon alapszerzödvény, mely az akkori kort tekintve nemzetünknek dicsöségére válik, valószinüleg a mostaninál sokkal hatalmasabb államnak leendett alapköve.

A végzet máskép akarta.

Almus utóda: a honszerzö Árpád után következett fejedelmek korszakát szüntelen háborúk jellemzik, Merzeburg és Augsburg véres emléket hagynak magok után, és az alkotmányos élet nyomai a physicai küzdelemben vesznek el.

Szent István apostoli királyunk szervezö lángesze, midön egyrészröl az államkormányzatot szervezte, s a most is fennálló országos intézményeket megalapitotta, a keresztény vallás polgárositó malasztját pedig szeretett népének szivébe csepegtetni törekedett: a kormány gyeplöit erös kezekkel tar-

totta markában, a pártütőket és az általa terjesztett vallás ellenségeit szigorún büntette; de a nemzet szabadságát nemcsak nem sértette, hanem inkább azt az akkori állapotokhoz képest növelni igyekezett.

A leélt századok viszontagságai, az első királytól nyert szabadság oklevelét hozzánk jutni nem engedék ugyan; de mégis II. András 1222-ben kelt arany bullája, mely a normann gyenge király János által kiadott és az angol polgári szabadságot megállapitó magna chartát hét évvel később követte, igazolja, hogy apostoli első királyunk nemzetünket alkotmányos szabad nemzetté tette, mert az arany bulla csak a szent István által adott szabadságra hivatkozik; hogy pedig azon szabadság ünnepélyes oklevél által is megerősittetett, bizonyitják szent István életirójának Chartuitiusnak az életleirás második fejezetében előforduló ezen szavai: „post acceptum regalis Excellentiae signum (tehát tüstint a koronázás után) cum Episcopis, et Primatibus Hungariae statutum a se decretum manifestum fecit, et subscriptione foederis non pereuntis (a nemzet és fejedelem között örök időkre kötött szerződés) posteris suis reliquit stabilitum."

Bizonyitják továbbá az arany bulla bevezető szavai azt is, hogy mind második András, mind az őt megelőzött királyok, a Szt. István által adott nemzeti szabadságot többször megsértették, és hogy azért köztök és a szabadságára féltékeny nemzet közt gyakran nem csekély keserüségek fejlődtek ki, „iam saepius ad amaritudines non modicas est processum."

És ép azért, mert mind András, mind elődei a nemzet szabadságát sértették: követelt a nemzet tőle uj biztositékokat szabadsága további megőrzésére, miket ő nemcsak megadott, hanem azokat azzal is tetézte, hogy a törvényszegő királynak fegyverrel is lehessen ellenszegülni; mert a nemzet valószinüleg csak ugy vélte alkotmányos szabadságát biztositva, ha a tettleges önvédelem joga neki megadatik, mi később, kivált a Habsburg-ház alatt vérpatakokkal öntözte hazánk bérczeit és rónáit egyaránt.

A II. András után következett királyok sem szüntek meg a nemzet alkotmányos szabadságán sebeket ejteni; a nemzet pedig vagy önvédőleg, az arany bulla 31. szakaszára támaszkodva, és igy a jog terén állva, a szabadságsértő hatalomnak fegyverrel ellenszegült a hazát és nemzetet pusztitó vérengző forradalmakban, mint ezt a Bocskai lázadásától 1604. évtől egész a szathmári békekötésig, 1711. évi máj. 26-ig látjuk, vagy ha, mint a későbbi idők tanusitják, a nemzet megfogyott erejét erre gyöngének érezte, a vis inertiae védő sánczai közzé vonulva, szenvedései közepett is bevárni tudta azon időpontot, midőn a kedvező körülményeket és a kormány szorultságát használva, az alkotmányos szabadságán ejtett sérelmeket orvosolhatta, és mint alább látni fogjuk, azt ujabb biztositékokkal és határozott kinyomatú formákkal övedzhette körül.

Ha valaki a mondottakat a nemzeti évezredes jellem gyanusitására akarná értelmezni, csak bárgyú-

ságát, az államhatalmak közötti viszony és a történelem nem ismerését árulná el.

Az alkotmányos állam természetszerü normalis állapota csak ott képzelhető, hol az államhatalmak a törvényhozó t. i. a mennyiben az a nemzetet fejedelmével együtt illeti, és a végrehajtó, a mennyire ez a törvények értelme szerint a fejdelemben öszpontosul, egymást ellensulyozzák, és gyámolitják ott, hol az egymásra való viszonylagos hatás sem egyik sem másik természetes müködését meg nem akasztja, hanem ép a kölcsönös egymásrahatás ugyanazon emeltyü, mely mindegyik fél szabályszerü müködésének rugékonyságot kölcsönöz.

Hol ezen békés egymást segitő oscillatio hiányzik, ott az alkotmány gépe csakhamar rozzanttá, utóbb pedig haszonvehetlenné válik, és miután ekkor az államelemet az őt megillető jog megóvása nem kormányozza, az magának erőszakkal tör rést, és vagy az egész utoljára a tuláradó anyagi erő rombolásait hivja fel, mely azután az államot és vele a rombolások tényezőit magával az örvénybe sodorja, mit köznyelven forradalomnak nevezünk, – vagy a törvényhozó hatalom rombolja szét természetes határait, és tulhajtásában a végrehajtó hatalmat bénitja, – vagy épen kormányzatra tolakodása a végrehajtó hatalom jogait bitorolja, mint a franczia nemzeti gyülés, — vagy pedig a végrehajtó hatalom, — s ez eset a gyakoribb, – azon szerepet, mely az államhatalmak természeténél fogva neki osztályrészül jutott, összezavarja a tör-

vényhozó hatalom működésével, azaz a nemzet közreműködése nélkül egyedül alkot törvényeket, miket csak végrehajtani kötelessége, és nyilt parancsokat osztogat, mire joga nincs.

Mindkét esetben hatalomterjesztési vágy zavarja az államhatalmak közt az egyensulyt; azonban mind a már rég elporlott, mind a még élő alkotmányos nemzetek története azt is tanusitja, hogy az államhatalmak ilyen abnormis állapotát nemcsak az erőködés és hatalomterjesztési vágy, de igen gyakran, sőt többnyire a nemzetek vagy kormányok gyengesége és aléltsága is idézi elő, mert a hatalom nem csak ahoz simul, ki érette erejének megfeszitésével küzd: hanem ahoz is, kinek ellene azt elhanyagolja, és a hatalmat kényes természetéhez képest kezelni nem tudja, vagy épen antisocialis czélokra használja.

Ez utóbbi eset sokkal nagyobb veszélyt rejt méhében, mint az első; mert az első látható hatalom s igy mérlegezhető, és ha a nemzetnek elég kitartása, ügyessége és bátorsága van bátornak lenni, azzal megküzdhet; de az utóbbi az erő hiánya, minek tehát mérlegezhető súlya nincs. E hiányt csak isten pótolhatja, ha pedig ez távol marad: akkor a szerencsétlenségek tengere özönli el a fejedelmet, a kormányt és a nemzetet egyaránt.

Gyászos példáját látjuk a megdöntött hatalom aléltságából származott s hazánkra nehezült viszontagságoknak, a vegyes házból származott királyok alatt. Róbert Károly bizonyosan egyike volt jelesebb

rályainknak, az elpusztult és pártokra szakadt országot lecsendesitette, és gazdaggá tette, a városok lakosait jogokkal és kiváltságokkal ruházta fel, hogy az ipart és kereskedelmet elömozditsa; de legnagyobb szerencséje volt, hogy az egektől Nagy Lajosban oly utódot nyert, ki atyja dicsöségét a legmagasabb fénypontra emelé, ki parancsszavát az adriai, balti és feketetenger határáig hangoztatta. Alig megbocsátható hibája volt azonban mindkettönek, hogy csupán személyes magas tulajdonokra támaszkodva, egész országlásuk alatt az országgyülések gyakoribb tartását mellözték, kormányukat a hatalmasabbak korlátozása által meg nem szilárditották. Ennek az lön következménye, hogy alig mult ki Nagy Lajos a nemzet'e büszkesége, a fönemesek lázadása a trónt alapjában megingatta és az országot hosszu zavargásokba sülyesztette.

Kétséget nem szenved továbbá, hogy az európai magyar dicsöségének fénypontját Korvin Mátyás korszaka képezi. Mátyás honunk számos ellenségeit legyözvén, babérral koszoruzott fegyvereinkkel Bécset is elfoglalta, döntö szava volt az európai politikában, és az akkori világ tudósai és müvészei fényes királyi palotájába tódulva, fejedelmi bökezüséggel, kincsekkel árasztattak el, igazságszeretete pedig egy ismert közmondásban még most is a nép nyelvén kering; végre a hatalmasok dölyfét, mert a kormány gyeplöit vaskezekkel markolá, le tudta igázni. Mégis alig fizeté le a nagy király a halandóság adóját, hogy a hatalmasok, törvényes örökös hiányában természetes

fiától, — gondolván, hogy a sas csak sas fiakat szülhet, — a koronát megtagadták, s a gyáva II. Ulászlónak nyujták.

A Mátyás által megtört hatalmasok, a nagy király halála után, és csaknem annak sírján, Farkashida mellett 1490-dik évben összegyülvén s Ulászlót királynak választván, Mátyás zsarnoksága s annak újításai ellen panaszt emelnek, s a választott királyt arra kötelezik, hogy necsak a Mátyás által állítólag sértett szabadságokat és jogokat helyreállitsa, hanem Mátyás újításait is visszavonja, s Mátyás elvét ne kövesse. *)

Így a hatalom az elzsibbasztására szövetkezett optimatesek dölyfe, belviszály és meghasonlás által egész az aléltságig elgyengíttetvén, a törvényes rend átalános felbomlásától támogatott féktelen szabadsá-

*) Quod Regnum Hungariae, cum caeteris Regnis, Provinciis sibi subjectis, Dominosque Praelatos, et Barones, omnes Ecclesias, Ecclesiasticasque personas, ac Nobiles et Civitates, nec non caeteros incolas, et inhabitatores ipsius Regni, conservabimus in antiquis juribus, privilegiis, immunitatibus, libertatibus, et consvetudinibus approbatis, in quibus scilicet per Divos quondam Reges conservati, quibusque gavisi, et usi fuerunt: *Ita quod nullas prorsus novitates (quemadmodum praefatus quondam dominus Mathias rex fecerat) in eorundem detrimentum, et oppressionem, ac contra huiusce modi antiquas libertates ipsorum, sub aliquo quaesito colore, introducamus. Introductas vero per ipsum quondam serenissimum Dominum Mathiam Regem aboleamus.* Contributionem autem, seu taxam unius floreni, nulla ratione exigamus, sed antiquis, justis, ordinariis, et consuetis proventibus Regalibus contenti esse debeamus.

got és parasztlázadást idézett elő, mint ezt az 1514. törvények szavai igazolják. *)

II. Lajos alatt a kir. hatalom zablái és a törvényes kormány rugói már annyira tágultak, hogy az 1526-ki szerencsétlen évben a Rákos mezején összegyült Rendek a közelgő veszély üvöltéseitől megrettenve, a királyt az aléltságig megsemmisült hatalom gyakorlására törvény által kötelezni szükségesnek látták **); de a vonaglásra jutott hatalom galvanicus

*) Quod, cum Nos in animo nostro saepe revolvissemus, considerrassemusque pericula omnia, quae hucusque huic Hungariae Regno nostro, ab infidelibus hostibus illata sunt, ruinas quoque et desolationes castrorum finitimorum, atque etiam tumultum illum nefandissimum, quem plebs rustica, superiori aestate, intra ipsius Regni nostri viscera, contra Optimates, et omnem Nobilitatem, cum summa, et plana inaudita crudelitate concitaverat; multorum insignium virorum caede, ac multi sanguinis effusione memorabilem: Omnes praeterea perturbationes alias, in quibus Status ejusdem Regni nostri non sine magno incommodo, hucusque fluctuavit, ex ea potissimum causa manasse; quod ordo, sine quo nulla unquam Respublica bene gubernata esse legitur ab omnibus, et rebus et officiis sublatus esset; et per arreptam hoc pacto licentiam, omnia cum maxima totius Regni oppressione praepostere, et quasi confuso quodam turbine agerentur.

**) Universi Domini Praelati, Barones, et Regnicolae, in praesenti Diaeta generali, festi beati Georgii Martyris, in campo Rákos celebrata, unanimi consensu concluserunt, et Regiae Majestati supplicaverunt:

Ut Majestas sua, dignaretur authoritate, et potestate sua, quam habet, uti: Omniaque ad gubernationem Regni pertinentia, maturo consilio agere, et administrare: Tam illa, quae ad proventus Suae Majestatis bene requirendos et ampliandos, ac recte dispensandos; quam omnia alia, quae ad defensionem, ac libertatem, et alias necessitates Regni spectant.

rángatódzásai nem menthették meg a nemzetet a mohácsi nemzeti nagy haláltól. Így az, a 35 év elött elhúnyt nagy király szerzeményét, a nemzeti dicsöséget, az Optimatesek dölyfének házsártoskodásai közt pazarúl eltékozolván, söt önállását is vesztve, hogy még nevét is a történelemnek a rég elporlott nemzetekkel együtt átadni ne kényszeríttessék, a nemzet a mostani felséges uralkodóháznak s nevezetesen az akkori választott cseh király, késöbb a római szent birodalom császára I. Ferdinánd hatalmas ótalma alá menekülni kényszeríttetett, és fennmaradását, 200 év alatt tartott több mint 50 országgyülésen hozott törvények igazolása szerint az uralkodóháznak hálás érzéssel köszöni. *)

A fennebbiek által bebizonyítottnak hiszszük azt, hogy nemzeti életünk hosszú folyama alatt, a túlhajtó hatalom házsártoskodásai nem tettek nagyobb pusztításokat, nem vertek tátongóbb sebeket az alkotmányos életen: mint a törvényszegö hatalom túlhajtásai ellen irányult nemzeti visszahatás tuláradásai, s hogy a népek ura nem áldhat meg egy nemzetet becsesebb adománynyal, mint igazságszeretö, szilárd határozottságu fejedelemmel, ki, midön koronája nymbusához szentségtelen kezekkel nyúlni senkit

*) 1543, 1545, 1546, 1548, 1550, 1552, 1556, 1557, 1559, 1563, 1557, 1559, 1563, 1567, 1569, 1572, 1583, 1588, 1593, 1595, 1596, 1597, 1598, 1600, 1601, 1603, 1604, 1609, 1613, 1618, 1625, 1630, 1637, 1646, 1649, 1655, 1659, 1662, 1681, 1687, 1715, 1723, 1729, 1751.

nem enged, egyszersmind, mint az összes nemzet felségi jogainak képviselője, a nemzet és az egyesek politikai és polgári szabadságát sem maga nem sérti, sem mások által sértetni nem engedi. A magyar nemzetnek alkotmányos szabadságához megtörhetlen hűséggel ragaszkodó nemzeti typusa azonban, csak az uralkodó házból származott királyok alatt állotta ki tűzpróbáját, s azok alatt edződött gyémántkeménynyé.

III.

A nemzet politikai jellemfejlődése a Habsburg házból származott királyok alatt.

Mellőzzük a Ferdinánd és Zápolya ellenkirályok alatt kitört s hazánkat török járom alá hajtott korona- és pártviszályt, mert nem történelmet irni, hanem a nemzet politikai jellemét ecsetelni kivánjuk, s feladatunk csak erre vonatkozik.

A mohácsi vészt a reformatio nem sok évvel elözte meg.

A katholikus országgyülés 1523. és 1525-ben annak terjesztését megakadályozandó, kemény büntetéseket szabott ellene, de a koronáért vítt küzdelem és a török pusztítások meggátlására irányzott nehéz gondok, sem időt, sem erőt nem engedtek a hatalomnak, hogy a király és az egyháznagyok által az új vallás terjesztése ellen kiadott rendeletek erélyes foganatositását eszközölhesse. Miksa király vallási türelme pedig még elhárította előle az akadályokat, s igy az nemcsak az erdélyi szászok közt és Magyarország felsöbb megyéiben, nemcsak a szalmafedelü vityillókban tön hóditásokat, hanem az ország többi részeibe, a hatalmasok fényes palotáiba is behatott, Thurzót, Illésházyt, Perényit, Forgáchot s más hatalmasokat hívei közé felavatván.

Ugyanekkor támadt Zápolya János házi orvosa Blandrata agyában a vallásnak egy neme, mely a reformatióban némi szakadást idézett elő, socinianismus vagy unitarianismus név alatt Erdélyben elterjedt és a törvényes bevett vallások közé soroltatott.

Rudolf király önhatalmúlag befoglaltatá az 1606. törvénykönyvbe a 22-dik czikket, mely, a protestantismus végkép elnyomatása tüzetvén ki czélul általa, még azt is elrendelte, hogy jövőre az országgyülésen az új vallás ügye, meghatározott kemény büntetés terhe alatt szóba se hozattassék.

Hinc derivata clades!

Az új vallás elnyomására önkényuralom által hozott törvény, vagy inkább az alkotmányos törvényhozás jogának megsértésével abba betolt királyi rendelet felizgatta a kedélyeket, és jeladás volt a török igéretétől elcsábitott, később a hajdukkal szövetkezett Bocskay lázadására, mely azután a vallás és a nemzet alkotmányos szabadságain vert mély sebek megboszúlásával s az erdélyi fejedelemségérti küzdelemmel szövetkezve, a török által már úgyis feldúlt hazát a tizenhetedik századon át, sőt azontúl is forradalom szinhelyévé tette s pártszakadás és visszavonás rokonvér-patakjaiba merítette.

Bámulatos, hogy hazánk szomorú időszaka itt ismét az angol nemzet hasonnemű történetével találkozik; épen mint az államképződés idejében.

Az angol egyházi forrongás, mely már a Tudorok alatt vette kezdetét, a 17. század egész folyama alatt

dúlt leginkább, és miután a white-house ablakából kinyuló vérpadon a királyi fej hóhér-pallos alatt legördült, 1688. évben a házsártoskodó hatalom leigázásával és a vallásszabadság győzelmével fejeztetett be.

Oraniai Vilmos főárboczán, midőn a devonshirei partnál a torbay-öbölben kikötött, ugyanazon felirás volt olvasható, a mely nálunk Bocskay, Bethlen és Rákóczy zászlain: „a protestans vallás és Anglia (Magyarország) szabadságai;“ és mégis mily különbözők a két küzdelem eredményei!

Az angol forradalmat minden angol „glorious revolution“-nek nevezi; és méltán, mert annak győzelme, midőn a vallási szabadságot megalapitotta, egyszersmind az I. Eduárd nagy király által letett sziklaszilárd alapon maradandóan felépité a nemzet politikai és polgári szabadságát. Ellenben nálunk a vallás még egy századdal később is nélkülözte az igazi vallásszabadsággal összekötött jogok élvezését, és csak II. József császár felvilágosult kormánya és önhatalma nyujtott azoknak némi biztositékot, az ugynevezett edictum tolerantiale által, mely mint életrevaló gyermek, bár törvénytelen ágyból született, maiglan is erős testalkattal bir.

E biztositék sem szüntette meg a vallási viszályokat. Az 1790-iki törvényes országgyülésnek jutott osztályrészül: azokat biztos és formulázott szabályokkal rendezni, s a katholikus egyházi rendnek és némely világiaknak ellenmondása daczára a 26. és

27. törv. czikket alkotni. — Hogy még e törvények által sem hárittatott el minden baj, bizonyitják az $183^2/_6$. évben tartott országgyülésen a vegyes házasságokra nézve, nagy időpazarlással és mégis sikertelenül, a felső és alsó tábla közt váltott igen számos izenetek, ugy hogy a reversalisok ügye még maiglan sincs eldöntve, politikai és polgári szabadságunk próbatüze pedig csak később következett be.

Bocsánat e kitérésért, melyet tárgyunkra nézve érdekesnek tartottunk. Most pedig vegyük fel az értekezés fonalát ott, hol az megszakadt.

A Bocskay-lázadás Mátyás, akkor még főherczeg közbejöttével a bécsi békekötés által, a törökkel való villongás pedig a Bocskay közbejöttével Komárom mellett Zsitvatoroknál kötött béke által megszüntetettnek látszott; azonban Rudolf az elsőt megerősiteni vonakodott, mig végre a Kassán összegyült rendek is Mátyás pártjára keltek, Rudolf békeszerződvényre lépett vele, és nyolczévi áldástalan országlás után a koronáról lemondott, hogy azontul Prágában csillagászattal és vegytannal foglalkozzék.

De Mátyás megválasztása és megkoronáztatásának tetemes akadályok gördültek utjába.

A pozsonyi országgyülés zajos volt.

Az országos rendek fennen hangoztatták, hogy miután sérelmeik nemcsak 82 év óta nem orvosoltattak, hanem folyvást ujabbakkal tetéztettek, mindaddig Mátyást megkoronáztatni nem fogják, mig azok orvosolva nem lesznek. Kimondák, hogy simaszavú

igéreteknek többé hitelt nem adnak; — söt a merészebbek ugy nyilatkoztak, hogy inkább kivánnak király nélkül lenni, mintsem törvényes szabadságaik sértését tovább is türjék, s idegen bérenczek és zsoldosok által vállaikra rakott terhek alatt roskadjanak össze.

Sikerült azonban Mátyás biztosainak, ékesszólással és rábeszéléssel a Rendeket arra birni, hogy elvégre Mátyás megválasztásába és megkoronáztatásába beleegyeztek, oly feltétellel, hogy a bécsi békekötésben foglalt feltételeket és azok törvénybe igtatását elfogadja. Ama feltételek a koronázás után a törvénykönyvbe mint törvényczikkek be is jegyeztettek; nevezetesen:

Tökéletes vallásszabadság az ország minden lakosainak;

háborut az országban, az országos Rendek beleegyezése nélkül a király nem viselhet, sem idegen katonát az országba nem hozhat;

a nádori méltóságra tartozik a király két katholikust és két protestanst jelölni ki. Ha a nádor időközben kimulnék, tartozik a király az év leforgása előtt is országgyülést összehivni. Ha ezt elmulasztaná, kötelessége az országbirónak, vagy ha annak állása betöltve nem lenne: a tárnokmesternek az országgyülést összehivni. A Prágában levő magyar koronát tartozik a király azonnal elhozatni és Pozsonyban, két világi koronaőr által őriztetni;

a tárnokmester még azon országgyülésen a ma-

gyarok közül választassék, s a bécsi császári udvari kamarától független legyen; az ország jövedelmei idegenek által ne kezeltessenek;

a jezsuiták fekvő vagyont az országban ne birhassanak;

az idegenek az ország kormányzatából kizárassanak; és a király kötelezi magát, hogy a magyar dolgokra nézve csak magyarokkal érintkezik;

Tót-, Horvát- és Dalmátország Ferdinánd főherczegtől visszavétetvén, Magyarországhoz visszakapcsoltassanak;

a király az országban lakjék, és az országot személyesen kormányozza; mulhatlan távolléte esetében a nádor a magyar tanácsosokkal *teljhatalommal* intézze az ország ügyeit; végre a király a magyarok által neki tett szolgálatért, s különösen azért, hogy királynak választották: tartozik némely az ország határait képező elzálogositott uradalmakat visszaváltani.

Miután Mátyás főherczeg mindezen föltételeket elfogadta, megkoronáztatott.

E feltételeket elemezvén, nemcsak azokat az akkorig hozott törvényekben formulázva nem találjuk, de a magyar közjogot tevő több pontjokat is ily rendszerben összeállitva hiába keressük, s merjük állitani, hogy ha azok a fejedelmek által lelkiismeretesen megtartatnak, az ország sérelmeinek legnagyobb része nem keletkezett volna.

A fennebbi királyválasztási és koronázási feltéte-

lekben, a nemzet szüntelen előretörő politikai jelleme erős kinyomatot nyert. Igazolják azok, hogy ama jellemet sem a török pusztitó dúlásai, sem az idegen bérenczek és zsoldosok zsarolásai, de még a pártszakadás sem törhette meg, hanem inkább aczélozta, és ha a nemzeti szabadságot biztosító, valamint bármely más törvények hozatala és azok tiszteletben tartása és teljesitése közt oly nagy üreg nem tátong: a nemzet és fejedelem közt később bekövetkezett viszályok és ezek véres nyomai történetünk lapjára fel nem jegyeztettek volna.

A törvényhozás és végrehajtás együttműködésének hiánya okozá, hogy a nemzeti szabadságot biztosító fennebbi királyválasztási feltételek meg nem tartattak, és igy a nemzet, politikai jelleme szilárdításával, még hosszu erős küzdelemre kényszeríttetett.

II. Ferdinánd huszonhét, III. Ferdinánd husz és I. Lipót huszonkét pontból álló királyi biztositó hitlevelet adott ki trónraléptekor, és habár azokban a bécsi békekötés és Mátyás királyválasztási és koronázási feltételei, mint a nemzet jogainak szinte annyi biztositékai bennfoglaltatnak; a nemzet szabadságai a hatalom által szüntelen ostromoltattak. Kivált I. Lipót alatt ez ostrom kegyetlenséggel üzetett, s Bethlen, Rákóczy és Tököli lázadásának gyúanyagot szolgáltatott.

Az igazság érdekében megjegyzendő, hogy I. Ferdinándtól kezdve a Habsburg-házi fejedelmek szelid hajlamúak voltak, a magyar nemzet iránt

igazi jó indulattal viseltettek, és különösen a szívjóságáról ismeretes I. Leopold alatt véghezvitt mészárlások az ő békés hajlamától távol voltak.

A legnagyobb szerencsétlenség azonban, mely a népek sorsát intéző fejedelmeket sújthatja, őket is elérte. A korona tanácsosainak megválasztásában szerencsétlenek, a köztök és a nemzet közt viszály magvát hintők eltávolitásában gyengék, saját keblök Istenének sugallatát követni nem elég szilárdak voltak, és mert a magyarok ügyeit saját kezökbe venni s azokba mélyedni elmulaszták: az azok halálára esküdt idegen bérenczek és haszonleső zsoldosok zsarolásainak a nemzet, és vele a birodalom jólléte és nyugalma is martalékul esett. Lobkovicz, Ampringen, Karaffa, Kobb, Spandau és más többek nemzeti átok bélyegzette neveik, történetünk lapjaira véres betükkel jegyezvék.

III. Ferdinánd alatt a linczi békekötés, mely az 1646. törvénybe 5. czikk alatt bejegyeztetett, újabb biztositékokkal látta el a vallásszabadságot, és a véres önvédelmi forrongásnak véget vetni látszott. De a végzet könyvébe más vala irva, és a nemzeti küzdelem, Tököly és Rákóczynk alatt még roppant hecatombákat követelt.

I. Leopold huszonkét pontból álló királyi biztositó levele nem óvhatta meg a nemzetet a zaklatástól, s míg a sanyargatott nemzet hős fiainak sok ezere, a birodalom hadedzett népeivel egyesülve, a harczok szerencse-koszorúzott hős fia Lotharingiai

Károly, Sobieszky a hős lengyel király és a később főhadvezérré lett Savoyai Eugen herczeg vezérsége alatt a török igáját már összetörni, és 1687. évi szeptember 2-kán a szabadulás zászlóját Budavár ormára tüzni siettek: addig idegen bérenczek nem szüntek meg a nemzeten zsarnokoskodni.

Hősi elszántsággal ontott vérpatakok árjai közzül kimagasodván a töröktöli szabadulás fája: az örömzaj e fölött, és a pártütőknek egyedül Tököly kivételével adott törvény által is biztositott bünbocsánat fölött, szétterjedt a három bércz alatt, a négy folyam között.

Még párolgott az eperjesi vérpadon kiontott vér, a labanczok és kuruczok közti csaták fegyverzörgése még visszhangzott, midőn a fejedelem a sokat szenvedett nemzetet a pozsonyi országgyülésen maga körül seregelteté. A nemzet, nem róhatván fel a szelid hajlamáról ismert fejedelemnek, a szándékán kivül, zsarnok bérenczek által okozott fájdalmakat, fiúi készséggel törülte le II. András bullájának az önvédelemre felhatalmazó 31-dik czikkét a törvény tábláiról, hüsége és ragaszkodása jeléül a fiágon örökösödést igtatván helyébe, 1723-ik évben pedig azt a nöi ágra is kiterjesztvén; söt midőn 1741-ben az európai garantirozó hatalmasságok cserben hagyták, a nemzet maga védte meg azt, lelkesülésének és áldozatkészségének hatalmas és győztes fegyvereivel, hét ellenség ellen.

Igy bizonyult be itt is a nemzeti jellem fő

vonása, mely az ős királyoktól nyert szabadságot az ostromló hatalom ellen a kétségbeesés minden fegyverével megvédeni, azt, mint őseitől nyert elidegeníthetlen örökséget, az utódokra minden csonkítás nélkül átbocsátani, sőt azt nyomról nyomra kiküzdött új foglalásokkal terjedtebbíteni tudja, és fegyvere győzelmeiben is, ha a bizalommal közeledő hatalom neki igazságot szolgáltat, feledve a nemzeti borút, hálás is tud lenni.

A nemzet és királya közt, annyi viszontagságok után létesült kibékülés gyümölcseit, a nemzet nem sokáig élvezhette.

A bár szerencsével folytatott török háboru, melynek a karloviczi békekötés 1696-ban véget vetett, roppant adókat követelt, melyek országgyülésen kivül vettettek a nemzetre, a nélkül, hogy a hadi költségek ez által is fedezve lettek volna. A mellett az idegen hadak és az ország jövedelmeit kezelő idegen bérenczek, valamint a protestánsok által visszakövetelt templomok ügye szüntelen forrongásban tartották a kedélyeket. Végre is nyilt lázadás tört ki, és Rákóczy Ferencz, miután bécsújhelyi börtönéből, a neje által megvesztegetett Lehmann százados segítségével megszökött s a confoederáltak által vezérré választatott, a Konstántinápolyon keresztül érkezett franczia követ pedig a franczia királytól igért pénz- és hadi segély által öt az ellenszegülésre ingerlette, Bercsényi és Károlyi Sándor hadával szövetkezve, az ország nagy részét elfoglalta.

A szelid indulatú Leopold többször tett kiegyezkedési kisérletet, bevallván, hogy a nemzet szabadságai, bár tudta nélkül, tanácsosai által megsértettek, s azok orvoslását és bünfeledést igérvén, ha a confoederáltak a fejedelmök iránti hüségre visszatérnek. De igyekezete sikertelen maradt, s ő nem részesülhetett azon megnyugtató öntudatban, hogy engedelmességre visszatért országot hagy utódának.

I. József 1708. február 29-re Pozsonyba országgyülést hirdetett, melyre Rákóczy és a confoederáltak, bár ök is meghivattak, nem jelentek meg, és csak 16 megye és szintannyi város küldött követet. Igy a kibékülést meg sem lehetett kisérleni, már csak azért sem, mert Rákóczy február 28-ról, valamint Bercsényi márczius 7-ről kelt, az akkori nádor Eszterházy Pálhoz irt leveleikben az országgyülést gúnynyal halmozván, annak törvénytelenségét fennhangon kárhoztatták.

Mindezek daczára a békülékeny szellemü és szelid indulatu József nem szünt meg Pálffy, utóbb az egyezkedésre hajló Károlyi Sándor, valamint az angol és hollandi követek közbenjárásával a béke megkötésére törekedni, de a gyorsan bekövetkezett halála utolsó órájában: 1711-ben megkötött szathmári béke által helyreállitott nyugalom örömét ő sem élvezhette, s azt egy ideig titokban tartott halála után özvegye Eleonóra erősitette meg.

E békekötés által a nemzet ismét új biztositékokat nyert szabadságainak.

Általa Rákóczy, ha három hét alatt a hüségre visszatér, minden javait, várainak kivételével, és Bécsben letartóztatott két fiát visszanyeri. Hasonlóképp bünbocsánatot nyernek minden pártfelei. A vallásszabadság biztosittatik. Ő felsége a nemzet jogait fenntartandja, s nem engedendi meg, hogy az adott kegyelem ellenére bárki is bántalmaztassék. Minden sérelem az országgyülésen szabadon előterjesztethetik, s orvosoltatni fog; s igéri ő felsége, hogy az egész keresztény világ előtt tanusítandja, miszerint a magyar nemzet iránt valóban atyai indulattal viseltetik.

Igy a nemzetnek több mint egy századon át vívott vallás- és nemzeti szabadságharcza befejeztetett; de nyolczvan év mulva a hatalom alkotmány-szegései a nemzet nyugalmát ismét több évekre feldúlták, s súlyos küzdelmekre kényszerítették.

II. József, századának koraszülötte, a pragmatica sanctio alapján a magyar korona tényleges és törvényes birtokosa, már mint felséges anyjának corregense, de mint országló fejedelem is többször tévén körútat, s a birodalom állapotának és a kormányzat bajainak ismeretét nem a hízelgő, mindent rózsaszinben láttató hivatalnokok mézes előadásából, hanem saját észleléséből merítvén, elhatározá a nemzet életén rágódó bajokat orvosolni, és annak jólétét minden áron megszilárdítani.

De magas röptü szelleme nem türte a korlátokat, melyeket az alkotmány a bajok orvoslására és az országos intézmények javitási módjára nézve emelt,

és azokat lerombolván, nehogy az ősei által az alkotmányra letett, s általa leteendett esküt megszegni kénytelenittessék: sem azt le nem tette, sem a királyi biztositó-hitlevelet ki nem adta, s igy magát meg sem koronáztatta.

Ezek és az önkény által behozott ujitások felláziták a magyarnak évezredes alkotmányához hü ragaszkodását és sértett jogérzületét. Mig a közhatóságok törvényes állása el nem töröltetett, hatalmas szónoklatú felterjesztésekben adtak sérelmeik felpanaszlásának kifejezést, mig végre a megyék és szabad kir. városok törvényes állása is megsemmisittetvén, a hatalom önkényének meghajolni kényteleníttettek.

De következett az idő, midőn József a királyok királyának itélőszéke előtt kilencz évi sáfárkodásáról számot adandó volt. Ekkor látta be, hogy törvényen kivül tett ujitásai az alkotmányához melegen ragaszkodó nemzet vérébe nem mentek át; söt azok mint törvény ellen hozottak iránt engesztelhetlen ellenszenvvel viseltetik. Meggyöződött arra, minden alkotmányos nemzet fejedelmének szivébe vésendő és 35 év mulva törvénytábláinkra irt szavak igazságáról: „Quod felicitas Regis, et regni exacta legum observantia et incolumitate nitatur, atque si juribus, seu Regis, seu Regni, quidpiam decerpatur, legum et legalis Regni systematis compages saeculorum usu roborata subruenda sit." — 1790. évi február 28-án tehát minden ujítását visszavonván, a politikai és törvénykezési ügyeket, ugy mint azokat anyja halála

napján átvette, előbbi állapotukba helyezte, a vallás és az urbéri ügyekben kiadott rendeletei egyedüli kivételével.

De sem Józsefnek a nemzetre hagyott végintézete, sem az, hogy II. Lipót annak halála után azonnal biztositotta a nemzetet, hogy rendithetlen akarata az országot alkotmányos törvényei szerint kormányozni, — azt meg nem nyugtathatta, és előre volt látható, hogy az 1790. évi junius 6-ra Buda városába összehívott országgyülés zajos lesz.

Ehhez járult, hogy az általa egy negyed század alatt bölcsen kormányzott Toskánából visszatérő szelid és békülékeny fejedelem, nehéz gondok közt vette át a József ujításai által felizgatott birodalmat, a most is szerencsével folytatott, de költséges és véres török háboru pedig birodalmának erejét kimerité. — Ezenkivül:

A német alföldi nyilt forradalom, a perfid porosz hadi készülödései, s a constituante közelgő kimulásával rémuralommá fajulandott franczia forradalom jelenségei, mély aggodalommal tölték el a bölcs fejedelem szelid hajlamú szivét.

Az országgyülés elsö ülései viharosak voltak. Az ország rendei sem az országbirót gróf Zichy Károlyt, sem a királyi személynököt Ürményi Józsefet törvényes fő- és alsótáblai elnököknek elismerni nem akarták, söt ellenök és József alatt magas állásokban volt mások, mint hazaárulók ellen, II. Ulászló VI. decretumának 7. czikkét fennhangoztatták.

Továbbá az országos Rendek, József törvénytelen kormánya által az alkotmányon ejtett sebek megujulása ellen az országot biztositandók, kétszeri felterjesztésökben a III. Károly és Mária Theresia által kiadott kir. biztositó hitleveleknél erősbet és terjedelmesebbet követeltek.

Véghetetlen szerencse volt a királyra és a nemzetre nézve, hogy az isteni gondviselés ép e válságos perczekben oly férfiakat tett a nemzet sorsának intézőivé, mint országunk akkori primása bibornok gróf Batthyányi, gróf Zichy Károly országbiró, és Ürményi József királyi személynök, kik államférfiui mély bölcseséggel és erélylyel egyrészről, és ildomos tapintattal másrészről, a tomboló vihart nem a „quos ego", hanem a „praestat componere fluctus" által le tudták csillapitani, és a hullámoktól hányatott államhajót a kibékülés nyugalomnyujtó partjára terelni.

Évek hosszu sora után is lélekerősnek láttuk az aggkor, de leginkább az uralkodóháznak és forrón szeretett nemzetének tett legüdvösebb szolgálatban testileg gyengült Ürményi Józsefet, mint a magyar areopagus bölcs vezérét és az állambölcseség magyar Nestorát. Láttuk, mint környezé őt, midőn a hétszemélyes tábla teremébe lépett, imádással határos őszinte tisztelet. És mi most is boldognak érezzük magunkat, hogy a viharok egykori hatalmas fékezőjét, mint a kir. itélőtábla akkori ifju hites jegyzője, karddal oldalunkon, fiui kegyelettel és hálatelt szivvel üdvözölhettük.

Az emlitett triásnak, és a nemzet azt hazafias hűséggel gyámolitó lelkes fiainak sikerült a fenyegető vihart elhárítani, és miután Leopold megigérte, hogy az eddigi hitlevél kiadása és megkoronáztatása után kész a nemzet sérelmeit tanácskozás alá vétetni és orvosolni, kész az alkotmány erösb biztositására szolgáló eszközöket megadni, megkoronáztatott; az országos Rendek pedig alkotmányunk biztositékaira nézve tanácskozásukat folytatták.

E törvényhozás képezi közjogunk legnevezetesebb korszakát.

Miután sem a többszöri békekötések, sem a kisebb vagy nagyobb terjedelmü kir. biztositó hitlevelek és fejedelmi eskük, sem nemzetpusztitó csatákban folytatott önvédelem a nemzet jogait a hatalom tulhajtásai és alkotmányszegései ellen nem biztosithatták; az országos Rendek, a nemzet és fejedelem jogait határozottan kijelölni és az államhatalmak közti viszonyt tüzetesen megállapitani igyekeztek, a korona szentesitésével hozott X. és XII. törv.-czikkben kimondván, hogy Magyarország független és szabad ország; hogy — ide értve a kormányszékeket is — saját törvényei szerint és nem az örökös tartományok kormányának mintája szerint kormányoztatik; hogy a törvényhozás a nemzettel és fejedelemmel közös; végre hogy a végrehajtó hatalmat a király a törvények értelmében gyakorolja.

E pontok a pragmatica sanctióval együtt, képezik közjogunk alpháját és omegáját.

Az államhatalomnak a fejedelem által szentesitett törvényekben ily világosan meghatározott viszonyai után bizton remélhető volt, hogy a hatalom a nemzet alkotmányát többé ostromolni nem fogja; mégis egy emberkor lefolyta után ismét megkisérlé a hatalom a nemzet alkotmányos jogát sérteni, az adót ezüstben, és az ujonczokat országgyülésen kivül királyi biztosok és nyers erő alkalmazásával követelvén, az ellenszegülő megyék tanácstermeit pedig bezáratván, s az ellenszegülő megyei tisztikart katona kiséret mellett letartóztatván.

A fellázadt önérzet, az ingerültség, az 182$^{5}/_{7}$-ki országgyülésben kemény kifejezésekre fakadt. A királyi biztosok, mint a törvényszegő hatalom eszközei ellen II. Ulászló VI. Decretumának 7. czikkét alkalmazni, és a fejedelemtől az alkotmány bástyáit uj garantiákkal erősíteni követelték. Azonban a hatalom töredelmes gyónása, a nemzet méltó felindulását kiengesztelé, de egyszersmind a nemzet alkotmányféltékenységét felriasztván, az „obvallare constitutionem" tábori jelszó mellett, az akkor támadott ellenzéket sorakozásra kényszerité.

Ez ellenzék, miután az 1830. országgyülésen a „juxta praestabilitam formam" ellen, habár egész diadalt nem aratva is küzdött, később a haladó korszellem parancsoló követelésétől áthatva, védelmi állásáról a tevékenységre szólitó reform terére lépett, és igy az előbbi századok javítást igénylő hagyományai ellen támadást intézett.

IV.

A conservativ párt és a nemzeti nagy átalakulás.

A conservativ vagyis akkor udvari párt, részint a tagadás, részint a mérséklés halasztó terére lépett, és több kérdésekben mutatkozott rohamot visszaverni törekedett, magát azonban erős és fegyelmezett táborrá szervezni nem tudta. 1846. évben megkisérlé pártját bizonyos elvek általános terjesztésével megszilárdítani, s e végre a már elkészitett programm közlése és bővebb értelmezése végett gróf D. E. aláirásával szétküldött meghivó levelében, a conservativek közzül számosakat Budára értekezletre összegyüjteni. A conferentia által kitüzött czél meghiusult. A mintegy 170 személyből álló gyülekezet két harmadát királyi hivatalnokok képezék. Pártszilárditó lelkesültség és elvegyesitő tömör sorakozás, vezér és fegyelem hiányzottak. Több arczmozdulat, ha nem bizalmatlanságot is, de bizonyára közönyösséget és a siker iránti kétséget tanusitott.

A szereplők születési, vagy hivatali magas állása a Cour pleniére-re, Calonne és Brienne ministeriumára emlékeztetett, csak a „l'étre de jussion" hiányzott, azonban az akkori pozsegai föispáni helyettes, később európai miveltségü államférfiu remek szónoklata, és azon elömlő mély politikai avatottsága, lángoló haza-

szeretete, és az uralkodó iránti megtörhetlen hüség ecsetelése a gyülést bámulatra ragadta.

A conferentia eloszlott, s ily alakban többé össze nem gyült.

Nem tagadhatni, hogy a conservativ párt kitünő szellemi erőkkel rendelkezhetett, a haza és trón iránt hüséges ragaszkodással viseltetett, és nemzetünk jólétére ernyedetlen buzgalommal közremunkálni törekedett; de bátorsága, a negatio terén megállapodva csak arra volt elég, hogy a haladó pártot felingerelje, és kihivása által azt tömörülésre és fegyelemre serkentse; azt legyőzni vagy a haladás zászlaját a maga kezébe ragadni, nem birt maga iránt elég erős bizodalommal.

A fegyverek sem voltak egyenlők.

Az administratori rendszer ellenszenvezte a nemzet nagy részét, a kormány élén álló hü hazafi gróf A. G. ellen.

Az ellenzék a kormányellenességet irá zászlajára. Ez volt politicai credója. Ezt erős fegyverrel : a szenvedélyek felriasztásával védé. Legtöbb megye termei praecoi emelvénykép hirdették a kormány rendeleteinek törvénytelenségét, nagy garral, gyakran hazaárulás s hasonnemü kifejezésekkel tömött dythirambjaikban.

A conservativ párt fegyverei voltak : a kormány iránti tiszteletet védeni, a felkorbácsolt szenvedélyeket csillapítani, a tömeg rajongásait és a nagy szavakat valódi értékökre leszállítani, végre mindenkit az alkotmány által neki kijelelt helyre utasítani.

A nem kedvelt, vagy inkább az ellenzék által gyülölt, kormány ellen intézett ellenszegülési roham árjával szemközt a conservativek által emelt gátak az áradat felduzzasztására elég erösek és magasak voltak ugyan, de arra, hogy az elsö széltől feltorlasztott hullámok azokon túl ne csapjanak, vagy azokat el ne sodorják, gyengék voltak. Igazolta ezt nem sokára a franczia sas csillogó szárnyainak idáig hatott suhogása, a bécsi aula uralma, a torlaszhös, felelös, azután absolut bécsi ministernek a Habsburgház ösi palotájába berontást parancsoló „nur vorwärts" dörgö szava, a pesti utczák szegletén gyártott 12 pont, végre a fejevesztett magyar királyi helytartótanács gyáva megrémülése.

Megtörtént a nemzeti nagy átalakulás, melyet nem forradalom, nem XIV-dik Lajosnak a birodalom pénzügyét veszélybe hozó fényes, de romlott kormánya, nem az angol kétszázados vallási küzdelem, hanem a nemzeti forrongást szító események rohama, a nemzeti szabadságot ostromló s ez ostromban kibádgyadt hatalom által felköltve, idézett elö.

A vérnélküli áldozat a népek urának bemutattatott.

A hübér megdöntése, törvény elötti egyenlöség, politikai egyenjogosultság, az adózás közössége a nemzetet egy nagy egészszé tömöríték, s erre az oltár föszolgái a tizedröli lemondással hintettek áldást.

Az államviszonyokat most már fékezetlenül rendezö párt, az ellenpárt elnémultával eljöttnek hitte

az időt, melyben az alkotmány ostromlása ellen az eddigieknél erősebb biztositékokról gondoskodhatik. Lerázván a nemzet magáról a birodalmi kormány bureaucraticus bilincseit, saját nemzeti független felelős ministeriumot állita fel, s ez által a dualismusnak legélesebb kinyomatot adva, a Lajtán túl fekvő tartományokkal érintkezés töredékeny és minden pillanatban szétpattanható kapcsát, a király oldala melletti felelős minister egyedüli személyében öszpontositá.

A fejedelemnek az országbóli távollétében a királyi hatalom az 1608: 18., és 1681: 1. törvényczikk értelmében is a nádorra ruháztatván, az elhomályosult korona és nemzet közti törvényes viszonyok kötelékei megtágultak, majd a Monk példájára tett kisérletek fegyverreli ellenszegülést és a gyászos 1849. forradalom kitörését idézték elő, mely azután a nemzetiségek közt véres pusztitással folytattatván, a világosi katastropha által befejeztetett.

Ez nem csoda.

Az átalakulás, ősi intézményeink romjai közzül, gyulékony faanyagokból épült schweiczi nyaralókép emelkedett ki.

A közhatóságok előbbi hatáskörében elszórt törvényhozás igenis szólékony elemei elnémittattak, és a miniszter „rendelem a mint következik“ katonai napiparancsai alá helyeztettek, de azért az alkotmány védbástyáinak gúnyoltattak.

A felsőház rendezetlen állapotban hagyatott.

Az ősiség eltörlésével uj anyagi viszonyok keletkeztek, de előbbi polgári törvényeink meghagyatván, nem rendeztettek.

A társországokat Kossuth a földabroszon hijában kereste, mig azok létezéséről 1849-ben a rokonvérben fürösztö irtó háború öt meg nem győzte.

Az urbéri kötelék feloldatott, és a jogvesztettek a nemzeti becsület paizsának nem jövedelmező, vagy legalább el nem költhető kamataira számolgattak.

Mindenütt zavar és felbomlás jelei.

A forradalmat és annak szereplőit részletesben ecsetelni nem feladatunk, — részint mert az röpiratunk szük keretébe be nem férne, részint mert közelebb állunk hozzájok, hogysem szemeinket szemkápráztás nélkül a villámló fegyverekre szegezhetnök, részint végre más, könnyen érthető okokból. A kellő távolságból szemlélő utókori történetirónak, mint a történet gazdag anyagát adjuk azokat át, minket pedig semmi sem tartóztat, hogy ki ne mondjuk a forradalom szülő okát tekintve, az „iliacos intra muros, et extra"-t.

Eredményére nézve is bizvást állithatjuk, a nemzet szempontjából: hogy ezen forradalom, bár az önvédelem minden eszközét a végzet már kitörése előtt a nemzet kezére játszá, a minden oldalról körülbástyázott alkotmányt a hatalom ostroma ellen megvédeni képes nem volt, sőt annak a nemzet elgyengitése által okozott tetszhalálát idézte elő. Még kedvezőtlenebb az eredmény az uralkodóházra nézve, melynek

kormánya Oroszországnak, a forradalom leigázására és a birodalmi trón megmentésére nyujtott segélyeért, a krimi háboruban, a 611 millió forint nemzeti kölcsön elpazarlásával kincstárt kiüresítő dicstelen külpolitikával felelt, azt a Habsburg-ház ellen kielégités nélkül alig valaha lelohasztható boszúra ingerlette, és a századokon át hü szövetségest, a nyugoti hatalmaknak bókolva, egy kardot sem rántott Garnisonnak a Dunafejedelemségekbe beállitásával a Dynastia esküdt ellenségévé változtatta.

A világosi katastropha után a korlátlan hatalom birtokába jutott herczeg Schwarzenberget, Stadiont, később a torlaszhős Bachot mindentehetés mámorában ringatá a győzelem. Csudálatos, hogy még Paskevicznek urához az orosz czárhoz intézett, s fegyvereinek győzelmét kérkedve hirdető, az osztrák vitéz sereget pedig lealázó gőgös jelentése sem ábrándita őket ki.

A jogeljátszás utálatos jelvénye alatt a magyart az alkotmányos nemzetek sorából Bach kitörülte. Ősi intézményeink, az alkotmányos megyék, és szabad királyi városok kerületi kapitányságokká metamorphosiroztattak.

Hazai törvényeink táblái széttörettek, és a hadi törvényszékek dörgették számtalanok fölött gőzerővel összeférczelt elmarasztaló itéleteiket, élet és vagyon felett. Bach kényúri dölyfe a nemzeti nagy halál felett gondolván tort tartani, lakmározásban kéjelgett.

Az egyöntetű osztrák birodalom egyformásitása

végett hü, mindenre hizelegve ament mondó hösökre volt szüksége, hogy a tabula rasa győzelme után, unificatiója nagy müvét, herostratusi hirnévvel befejezhesse.

Ezeket is megtalálta. — A conservativek nagyobb részének visszavonulásával a Kossuth-honvédek nagy része, purificatiójukra menhelyet keresve, Bach huszárjainak csapott fel.

A társadalom testén végzett ezen erőszakos mütéteket a megtört keblü magyar provisoriumnak nevezé, de alig helyesen, mert alkotmányos nemzetnél a provisorium a jogfolytonosságnak bizonyos feltételhez, s igy időhöz is kötött megszakitását és felfüggesztését jelenti, s igy az ideiglenes institutiók állandóságát, mint a provisorium fogalmának ellentétét nem türi.

Ámde Bach a provisorium fogalmát az állandósággal, *a nemzeti erkölcsi nagy halállal* vélte azonosithatni.

A halál pedig nem ideiglenes.

Vagy igen. A hit, a vallás szerint, a cherub harsona-trombitájának feltámadást riadó érczhangjával felkölti a sirkert ölében nyugvókat. Mert a szellem halhatatlan.

Ez a szellem a nemzet évezredes politikai jelleme.

A betü meggyilkolhatta a társadalmi testet, vagy legalább eldermeszthette annak tagjait: de a szellemhez nem férhetett, mert az évezred küzdelmében szentesült és érinthetlenné nemesült.

Bach a szellemet, mely őt a visszatérésre, a római költő amaz ihletett szavaival: — — Nunc retrorsum vela dare — — fenyegetőleg többször intette, gunynyal illette.

Bach a holtnak vélt nemzet ravatalára ezen szavakat véseté: „libertatis incapax“; de megfeledkezett a mondat első részéről: „jugi inpatiens.“

Megfeledkezett, vagy inkább tudni nem akarta, hogy a népek számára egy körszerü orbita van kiszabva, s hogy az folytonos mozgást parancsol.

Tudhatta, hogy a nemzet 1848-ban szabad volt, vagy mások nézete szerint azzá lett. Igaz, hogy aztán áthágva a Rubicont, az anarchia emésztő lángjai közzé rohant, s a fejetlenség örvényébe sülyedett, hogy abból a nyers erő által kirántassék, és annak hatalmába kerüljön.

De azt is kelle tudnia, hogy e pontról a nemzetnek, a mindenki jogainak határait védő szabadság ölébe kell visszasietnie, ha a politikai gravitatio mathematicai formuláréja szerint kijelelt körszerü mozgás által, az erkölcsi haláltól menekülni akar.

Ezt Bach nem akarta tudni, és veszteglést parancsolt.

De a megpróbáltatás órája ütött.

Kérdéssé lön: valjon az absolutismus bilincsei által erőszakkal összetartott birodalom oly hatalmas-e, hogy a Mont-Cenis ormairól repülő sasokkal szövetkezett kis Piemont támadásait győzelmesen vissza-

verhesse? — hogy belül izmossá, életerőssé alakult-e már?

A félszigeti események, főleg pedig hazánk hü fiainak a bővitett birodalmi tanácsban bátor, és őszinte elemezései, a birodalom eltakart állapotait felleplezék, — és a válasz tagadó lőn.

Nem a birodalmi alchymiahősök érdeme tehát, hogy az apagyilkosi merénylet, melyre az államot a társadalom ellen szüntelen izgatták, meghiusult. — Nem az ő megtérésök okozá, hogy miután utódaiknak az általok rémséges terhek örvényébe sülyesztett államot örökségül hagyták, jogtaposó állomásaiktól visszavonultak.

Igy az october 20-ki diploma megszülemlett, de az akkori államférfiaknak, fényes tehetségeik és legtisztább hazafias szándokuk daczára, aligha azon hibájuk nem volt, hogy hitök sokkal erősebb, reményök pedig sokkal vérmesebb volt, semhogy szükségesnek látták volna, a nemzeti politikai jellemnek az ország gyülésén nyilvánulható türelmetlenségét kellőleg jó eleve számba venni, és az óvszereket ildommal és erélylyel, a megyék felvillant mindenhatóságának tulhajtásai ellen alkalmazni. Azon megyéknek t. i., melyek a kormányszékek törvénytelen állását fennen hirdették, s igy az állam és társadalom közti viszony tágítására közhatóságilag izgattak; — az adónak, mely az államtest üterének folytonos szabályszerü lüktetésére szükséges, behajtásáról mit sem akartak tudni; — s melyek közül némelyik a kebelében tá-

madt féktelenségeket saját erejéből zabolázni képes nem levén, a törvénytelennek bélyegzett helytartótanácshoz nyers erö alkalmazásáért folyamodni kénytelenittetett.

Igy a kormányzás lehetetlenné vált; az alkotmány utósó felfüggesztése és az ideiglenes kormányzás ideje pedig bekövetkezett.

Erről pár öszinte szót.

A magyar országgyülést feloszlató, augusztus 21-ről kelt királyi leiratban fenntartja magának Ő Felsége: az országgyülésnek a lehetséghez képest ***hat hónap leforgása alatt összehivását.***

Az 1861. november 5-ről kelt legmagasabb kéziratban azon reményét fejezi ki Ő Felsége, hogy a függőben maradt kérdések alkotmányos uton elintézése végett nem sokára országgyülést fog egybehivhatni.

Miután tehát maga Ő Felsége mindkettőben a felállitott uj kormányra az ideiglenesség és mielőbbi eltávolíthatás bélyegét ütötte: az uj kormánynak feladata, sőt elodázhatlan kötelessége volt, lételét minél kevesebb napokra számítani, és gyorsan s minden habozás nélkül megragadni azon eszközöket, melyek az Ő Felsége által táplált remény és kijelentett legfelsőbb akarat teljesülését biztosithatták.

Vajjon e kötelességszerü feladatnak a provisorius kormány megfelelt-e? vagy inkább a kényelmes elhelyezkedés, és tagjaival gyakran egymá s ellen küzdő, önfenntartás-nyujtotta balancepóznákhoz

nyult, mint némelyek állitják, — vizsgálni nem tartjuk hivatásunknak, ebbeli netalán téves nézeteinket pedig, nehogy azokkal lelkiismeretünket terheljük, a jövö történetiróinak, azokat könnyen viselö vállaira szállitjuk át, azt azonban az észleltek után bátran állithatjuk: hogy a fenntebbi eszközök kiszemelésére és hogy naponkint változott politikai iránya hullámzásának megállapodására nézve biztos partra evezni nem tudott; —

hogy a többnyire mások sugallatát követni szokott budai provisoriumnak fülébe, innen pedig keblébe záporként omló tanácsok, némi kivétellel a rideg keblü önbálványozás sötét alaku jegeczformatioi voltak; hogy azon iparkodás: rejtekböl, — pártütést szervezöket utánozva, — titkos aláirásokkal, nyilt sisaku politikai pártot alakitni, fából készült vaskarika volt, mi csak meghittebbjei politikai abderitismusát árulta el; —

hogy a bécsi provisoriumnak közbenjárása következtén némely hazai intézetünknek Ö Felsége legmagasb kegyelme által nyujtott anyagi segély, mely a nemzet bénult idegeire zsongitólag hatott, valamint Ö Felsége iránt a nemzetet örök hálára kötelezte: ugy a közbenjáró, a nemzet hazafias elismerésével mindenkor találkozni fog; —

hogy végre az edzett politikai jellem ez utósó sulyos idöszakban is, következetességét megtartva, nyugodtan reményleni s a kedvezö pillanatot bevárni tudta, és nem csalódott.

Ha igazságosak akarunk lenni, el kell ismernünk, hogy ha a budai provisorium saját keble sugallatát követi: nemcsak a rend fenntartásáért a Szent István-rend nagykeresztjét, hanem a nagy fontosságu államkérdések megoldásának könnyitéseért a közvélemény érdemdiját is kiérdemelte volna.

Hosszabbra nyult fejtegetésünk folyamán, hazai történelmünkből merített és a nemzet saját kezével irt törvények által, és igy kétségbevonhatlanúl igazoltuk azt, hogy a hatalom kényuralma ellen sem alapszerződvények, sem fejedelmi gyakori eskük, sem királyi biztositó, nemzeti szabadságot megerősitő hitlevelek, sem békekötések, sem végre még az önvédelem minden eszközeinek birtokába jutott forradalom sem védheti meg az alkotmányt, nem a nemzet szüntelen előre törésével ujabb és ujabb biztositékok által körülbástyázott nemzeti szabadságot. Ez utóbbira nézve minden oldalról azon ellenvetést halljuk fennen hangoztatni, hogy az általunk feljebb, de az egész mivelt világ által is dicsőnek nevezett angol forradalom ellenkezőt bizonyit.

Engedelmet kérünk.

V.

Az 1688. évi angol forradalom, vonatkozással a magyar forradalmakra.

Az angol forradalom nem azért vivta ki magának a mívelt világ előtt a dicső nevet, mintha az az angol földbe a mostani szabadság fáját ültette volna, mert a 13. század végén I. vagyis valóban Nagy Edvárd által elültetett selfgovernment gyökere már ekkor erős fává izmosulni kezdett, — de különben is forradalom nem a létesitendő szabad intézmények mestere, hanem az állam és társaság közti szerződvény felbontója ellen csapást intéző fegyver. Azért dicső az angol forradalom, mert megmenté az országot a Tudorok után következett Stuart dynastiától, mely három emberkoron át a királyság felséges feladatát betölteni csak meg sem kisérlette, a nemzeti nagyság első és negyedik Edvárd által elültetett fájának leveleit pedig, korcs kormányzatok mézharmatával összezsugorodni engedte; ugy hogy a törzsnek a léha kormányok tehetetlenségével kellett daczolni, hogy ki ne száradjon.

A történelem igazolja, hogy a dynastiák és udvarok gyáva tehetetlensége, hatalmas nemzetet is, — mint nálunk is a Korvin Mátyás utáni időkben csaknem megtörtént — tönkre tehet, de az angol nemzet

már ekkor ismert politikai nagykorúsága, három emberkoron át tudta magát fékezni, mielőtt dynastiát változtatott volna, s ekkor sem szédité el győzelme, hanem királyának elűzetését annak lemondásával jegyeztette be évkönyvébe.

Nem a 17. század utósó negyedében győzelmesen befejezett forradalom tehát, hanem már első Edvárd kora volt az alkotmány belsö fejlesztésének leggazdagabb korszaka. E király a nemzetiségek közti ellentétet, mely az államélet kifejlödésére két századig zsibbasztólag hatott, megszüntetvén, a szabadság megszilárditásának utjában álló legnagyobb akadályt elháritotta.

Alatta a hatalom által szüntelen ostromlott és megszegett, a nemzet által pedig mindannyiszor megerősittetni követelt, a magna chartában megállapitott egyéni szabadság végre elismertetett, ezt pedig a nemzet politicai szabadsága követte. A magna charta ellen a hatalom által vívott harcz 300 évig, s igy a 15. század végeig tartott, „tout comme chez nous.“ Harminczнyolczszor, s maga nagy Edvárd által szinte tizenegyszer erősittetett meg. Hányszor kellett tehát megsértetnie?

Végre I. és IV. Edvárd alatt, s igy már a 13. század végével létesült az angol selfgovernment: az önkormányzat nyolcz intézménye, melyek az angol selfgovernment alapkövét ma is képezik, és melyek a XVIII. században az angol szabadság bevehetlen erődévé és a jólét leggazdagabb forrásává lőnek.

Midőn II. Jakab elüzetésével Oraniai Vilmos, a győzelmes párt zászlói közt, a lordok és commonerek házainak hosszu jogi vitatkozása után, főleg férje szeretete és nem a hatalom megosztása után sovárgott neje jogán a trónt elfoglalta, — sem a toriek sem a whigek rokonszenve által európai magas czéljaira nézve nem istápoltatott.

Pártoskodó nemesség, cselszövő egyház, vagyondölyfös polgárság, közönyös szenvtelenség az alsó osztály részéről, összekuszált pártprogrammok minden magasabb államczél nélkül, a politicai pártok szeszélyes változásai jelezték az ő s az utána következett Anna, I. és II. György uralkodását. — Nem csuda, ha a történetiró a Braunschweig-hannoveraiház első emberkoráról semmi olyast nem jegyezhetett fel, mit nagyobbszerü államactiónak lehetne tekinteni. De ép e kor, s épen III. György uralkodása az, mely a viharok lecsillapultával, a magába vonult angol népnek, mint a magát befonó selyembogárnak, csendes bel működésének és államéletének megszilárditására két — három emberkoron át folytatott zajtalan, de azért eredménydús törekvéséről tanuskodik. E kor tette azt a keblében dúlt ellentétek urává, és emelte később Chatam után, a Franczia és Amérika ellen vívott harczban addig alig sejthetett nagyságra.

Az angol forradalomnak tehát főérdeme, hogy a tétlen, gyakran hitszegő Stuart-házat elüzvén, vagy ha jobban tetszik: lemondásra kényszerítvén, oly királyi fajnak nyújtá koronáját, mely Angliát vallás,

politikai és polgári szabadsága mellett a tengerek és igy a világkereskedés urává tette, és neki a polgári jólét gazdag forrását megnyitván, oly nagy hatalommá óriásulhatását eszközölte, melynek barátsága után a világ minden hatalmassága sóvárog, s mely — hatalma fényével inkább, mint fegyverével — China falait ledöntvén, most annak törvényeket szabhat.

VI.

A birodalmi ellentétek és kóranyagok.

Bocsánatot kérünk ez akaratunk ellen hosszabbra nyúlt kitérésünkért is, de miután a mostani angol alkotmányra későbbi fejtegetésünkben ismét vissza kell térnünk, annak bölcsőjét és fejlődését, habár csak rövid vázlatban is érinteni szükségesnek láttuk.

Most pedig felvévén ismét a megszakadt fonalat, szedjük sorozatba tapasztalásainkat és kezdjünk hozzá a következtetéshez.

Látjuk az elmondottakból, hogy az alkotmányos szabadságot sem alapszerződvények, sem királyi biztositó levelek és eskük, sem végre a fegyverrel küzdő önvédelem, még pedig, mint a Habsburg-házból származott fejedelmek igazolják, a szelid hajlamú, békülékeny szellemű és erényes királyok alatt sem biztosithatják; világos azonban, hogy ilyen állapot a társaságot az állam elleni szüntelen viadalra kényszeríti, — ez pedig végre feldúlva az állam-hatalom tényezői közti természetes viszonyt, a társaság felbomlására vezet. E veszély elhárítása tehát oly eszközök alkalmazását teszi szükségessé, melyek az állam és társaság közti normális viszonyoknak tartósságot kölcsönöznek, a népeknek a polgári jólét kiapadhatlan forrását meg-

nyitják, és az alkotmány biztosításával a monarchia nagyhatalmi állását oly erős talapzatra fektetni képesek, mely az eddiginél szorosabb kapocscsal fűzvén össze erejének összegét, erre támaszkodva magát erősen fenntartani képes legyen, s a suffrage universel és a nemzetiségi politikának új tana által mozgékony erőre vergődött zsémbes vén Európa duzzogásaival is daczolni tudjon.

Erre nézve a garantiát mi, a birodalmi ellentétek megszüntetése után, — a köz szabadság és erősebb kapcsokkal szövetkezett országok kölcsönös érdekeinek alapján épitendő birodalomban találjuk.

Vessünk egy pillantást a birodalomban dúló ellentétekre.

A legitimitás elveinek megdöntésével, és az 1815. bécsi szerződvény egyes leveleinek kitépésével némely európai állam tömörülni, és magát a fennebbi új tanok aegise alatt nagy egészszé kikerekíteni, vagy — mint az orosz birodalom — magába vonúlva, a krimi háborúban vesztett nagyságát helyreütni és magát létező erejének intensiv kifejtésével erősbíteni, végre hagyományos politikájához hű lenni vaskövetkezéssel törekszik; mintha erős tábort akarnának szervezni, hogy a keleti és más európai előre nem látható nagy kérdések katastrophájának viharai ellen magokat biztosíthassák.

Midőn a most érintett államok igy tömörülnek: akkor az osztrák birodalom egyik legszebb, leggazdagabb tartományát és a félszigeti kegyuraságot a

villafrancai békekötésnek feláldozni kényszeríttetik, Velencze pedig a félszigeti nagy nemzeti családdal kacsintgat össze, és az actiótól csupán a négyszeg ércz-torkainak sötét látványa rémíti vissza.

Többi alkatrészei, mint mozaik-darabok, melyeket tudatlan alchimisták egy menstruumban felolvasztani, s politikai vegytanok elöbb ugyan absolutismus, azután pedig scheinconstitutialismus erőszakos processusa által neutrálisálni nem tudtak: ha nem állnak is a szétmállás pontján, az ellentétes törekvések tömkelegében szerteszét barangolván, a jó egyetértés és a hanyatló birodalom felüdítésére egyesült erövel közremunkálás biztos nyugpontjára nem akadnak.

Mig a dualisticus magyar 17 évig számüzött nemzeti közéletét és független, felelős nemzeti kormányát visszaköveteli, a szinte oly idős provisorium faggatásait pedig keserün panaszolja, végre mielött a monarchia égető sürgősségü újjászületéséhez segédkezet nyújtana, sérelmei orvoslását és a jogfolytonosságot erősen sürgeti: addig a Lajtán túl fekvő tartományok a dualismust, a monarchia nagyhatalmi állását fenyegető és úgyis csökkent hitelének megsemmisítésére irányult törekvéskép hirdetik.

Midőn a dualismus, centralismus, autonomia és foederalismus közt az egyesülésre hivatott erök szétporlasztásával erős küzdelem vívatik: akkor a kis szegény Horvátországot a magyar, nemzeti és fusionista pártok szabdalják.

Midőn Erdélyben a szászok municipális jogaikat, a románok pedig új vívmányaikat, s most törvényesített nemzetiségöket féltik: akkor a magyarok egy része a történelem által ugyan igazolt, de az új politikának jelen keretébe be nem illeszthető suprematiát követeli.

Midőn a Lajtán túl fekvő tartományokban, az ipar és takarékosság által vagyonos, szapora német faj, részint mint a nép zöme, részint szórványosságával a birodalmon elömölve, a politikai téren is hóditásokra törekszik; akkor a cseh és a vele rokon nemzetiségek a szláv elem mérhetlen özönével kérkednek.

Midőn a kereskedelem előnyös nemzetközi szerződvények és a világkereskedésbe utat nyitó közlekedés hiánya miatt pang: akkor az iparczikkek az általános elszegényülés okozta nélkülözések miatt kelendőségöket vesztik, s igy az iparos osztály tönkrejutással fenyegettetik.

Midőn a kiürített s hitelét vesztett kincstár, az államháztartás végett a földbirtokos vállaira elviselhetlen terheket rak: akkor közgazdászatunkat a ritka és rémséges drága pénz, előnyös kereskedelmi szerződések, és közlekedési hiányok miatt lenyomott terményár, általános csőddel és elpusztúlással fenyegeti.

Midőn rendezetlen országgyülésünk és közhatóságaink a szabad alkotmány szelleméhez, községi rendszerünk pedig az alsó rétegekig nyúló alkotmányt biztositó önkormányzat elveihez hű idomítást,

mint a nemzeti nagy életkérdés megfejtését parancsolólag követelik: akkor a Lajtán túl fekvő országok államtestén, a népek zsirján élődő bureaucratia mételye rágódik, s rákja a csontba furódik.

Midőn, anyagi érdekeink által a szomszéd tartományokkal jogügyleti összeköttetésben állva, tőlünk gyors, biztos és pártatlan igazságszolgáltatás követeltetik: akkor mi magánjogi viszonyok rögtönzött változásaival szükségessé vált anyagi és alaki magánjogunknak a változott viszonyokhozi alkalmazását 1848. óta nélkülözzük, s ez által amugy is hajszálon függő csekély hitelünk csökken, a személy- és vagyonbiztosság hatalmas őre: a büntető törvény egész philosophiája pedig a „prudentis iudicis arbitriumon" feneklik.

Midőn más szomszéd államok tömörülni és más hatalmas államokkal szövetkezni iparkodnak, hogy a keletkezhető viharok tombolásait egyesült erővel visszaverhessék: akkor birodalmunk elszigetelten, a déli német államok bizalmát és rokonszenvét vesztve, részint nyilvános, részint magokba zárt ellenséges terveket szövő államoktól környeztetik, mint ezt a krimi háboru alatt kiengesztelhetlen boszúra tüzelt orosz, a spoliatiókból terjedelmes nagy birodalom urává lett franczia vasallus, és a német hegemoniáért már is sikerrel küzdő perfid porosz igazolják.

Midőn a nagyhatalom igy szól az egyes országokhoz:

„Én vagyok a nagyhatalom. Én képvisellek, én védlek titeket: de nekem költséges fényre, hatalmas

erőre van szükségem, hogy magas rendeltetésemnek megfelelhessek; azért áldozzátok nekem vagyonaitok és jogaitok összegéből mindazt, mit fényem és hatalmam követelnek," — akkor erre az egyes országok ily feleletet adnak : „Elismerjük, hogy te vagy a nagyhatalom, de közelebb állván saját tüzhelyeinkhez mint hozzád, vagyonunkból és jogainkból csak anynyit engedhetünk át, mennyit erőnk elgyengülése nélkül nélkülözhetünk."

Itt tehát differentialis számitás forog fenn, és ha annak tisztázása megkiséreltetik, csak akkor forr még fel a nehéz vita a kettő közt, melynek eredménye mindkét vitatkozó félre nézve egyaránt bizonytalan.

Midőn érthetetlen babyloni zajjal, különféle braminok vezérlete alatt, csárdás, walzer, kóló, polka és mazur tánczok közt, a tarka csoport kormányzati egyenjogosultságot, külön kerület kikerekitését, s a jó Isten tudja, még mit nem követel : akkor a politicai egység a csoportra riadva dörgi : „Én vagyok a politicai egység, nálam nélkül nincs állam, nincs nemzet, e kettő csak bennem rejlik, nélkülem csak nép, s nem nemzet vagytok. — Hagyjatok fel érthetlen zajotokkal. Siessen mindenki a maga oltárához, iskoláiba és községházaiba, s végezze ott a reá várakozó ügyeket, az ezeken kivül eső dolgok elintézését pedig hagyja reám."

Ismét differentialis calculus.

Midőn a független felelős kormány igy szól a municipiumhoz:

„Én vagyok a nemzeti vélemény többsségének kinyomata. Követelem függetlenségem és felelősségem attributumainak postulátumát: a megszeghetlen engedelmességet. Én sáfárkodásomról nem neked, hanem az összes nemzetnek számolok. A te hatalmad már megtört. Nem vagy többé a nemzeti közvélemény tolmácsa. Bástyáid repedeznek. Nincs képviselőd. Nincs utasitással ellátott követed, kit hajdan vissza is hivhatál, agg korod végelgyengülésben sinlődik;" akkor erre a municipiumok unisono imigy felelnek:

„Engedelmet kérünk öntől, de még mi vagyunk a nemzet védbástyái, s ha egyszer másszor rést törtek is rajtunk, mi magunkat újra kiépítettük és tatarozva szépítettük, s ha mi nem vagyunk vala, ön sem léteznék; azért hátrább az agarakkal, mi bizony önnek minden jogainkat fel nem áldozzuk, sem szerzetesi engedelmesség-esküt önnek nem teszünk le."

Ismét differentiális calculus, mely pedig, mint a magasabb mathesis kiegészitö része, nem oly könnyű, hogy a honatyák némelyikének összekuszált programmjából a problemát megoldó sok Navierre számolhatnánk.

VII.

A nagy orvos.

A többi bajok ezúttali mellőzésével a mondottak jelzik a birodalmi kórállapotokat.

Nem szükséges az ütér lüktetéseire számolva figyelni; a görcskórt, melynek rángatódzásai majd az egyik, majd a másik tagot dermesztik, azonnal felismerhetni.

A tizenhét évi orvosi észleletek és consiliumok által változtatgatott gyógyszerek csak súlyosbították a kitöréskor könnyen orvosolhatandott betegséget. Most már veszélyessé lőn az.

Mert a doktori palást alatt kuruzslók lappangtak. Mert kórkémléjök téves, a testalkat előttök ismeretlen, gyógyszerük most drasticus, majd festett víz volt.

De eljött a nagy orvos, kinek a beteg egyszersmind szeretett gyermeke.

Redőkbe vont tisztes homloka, szerető szívének aggasztó gondjait árulja el.

Szemlélődik s az új rendelvényezőkkel tanácskozván, az előbbi orvosi rendelvényeket félreteszi, s a beteg és az egész világ hallatára kimondja a nagy szavakat:

„Egyetemleges orvoslat.“

A beteg szemei áhitattal csüggnek a nagy orvoson. Szeretet és a gyógyulás reménye erőt öntenek elgyengült karjába.

Jobbját a nagy orvos által nyújtott jobban nyugtatja.

Mindketten erősen remélnek.

A nagy orvos rendelvénye ez:

„A természet működésének szabad tér engedtessék.“

A nagy orvos elvonúlt s új ordinatariusok léptek a beteg ágyához.

De a rendes orvoslat csak most kezdődik, az üdülés még távol van.

VIII.

Jogfolytonosság.

Az orvoslás első stadiumát, nézetünk szerint, a folyamatban levő országgyülésen a megszakasztott jogfolytonosság visszakövetelése képezendi, itt pedig mindenelött a közhatóságok törvényes állásba visszahelyezése iránti nemzeti kivánalom fog fennhangzani.

Legyen szabad az utóbbira igénytelen nézeteinket elöadni.

Bármily határtalan legyen is azon tisztelet, bármily erös azon bizalom, melylyel a nemzet, államférfiaink önzéstelen hazaszeretetének és bölcseségének örömtelve, méltán adózik: mégis azoknak a közhatóságok irányában eddig követett politikáját aligha fogja nagyszerünek, még kevésbbé az irántuk nyilvánuló nemzeti bizalom viszonzásának tekinteni, söt nyiltan szólva: az ad hoc bizottmányok a bizalom hiányával azonosok.

Az octroyált ad hoc bizottmányok létesitését mi azon oknak vagyunk hajlandók tulajdonítani, hogy államférfiaink az 1860-ik évben feltárt megyei teremek zajos nemzeti felindulásának ismétlését, és az 1848-ki vívmányok, s nevezetesen a független felelös minisztérium azonnal visszaállitásának zajos követelését kikerülni akarták, tartván attól, nehogy a köve-

telés nem teljesülése esetében, a bizottmányok viharzó csatárzásai az országgyűlés annyira óhajtott higgadt tanácskozására vitetvén át, a nagy államkérdések szerencsés megoldását nehezítsék.

Mellőzve azon, államférfiainkra nézve igenis kedvező körülményt, hogy az előbbi kedély-izgatottság, tulajdonitsuk ezt bár a kiszenvedett nemzet nyugalom utáni sovárgásának, vagy végpusztulásnak indult anyagi helyzetünk érett megfontolásának, utóbbi időkben tetemesen lecsillapult: nem lehete, nem volt szabad azon körülményt számba nem venni, hogy századokon át sem volt tapasztalható államférfiaink iránt oly fényesen nyilvánuló nemzeti bizalom, mint a melylyel jelen államférfiaink igenis méltán birnak. Ők a magyar nemzet ellenségeivel szemközt bátran elmondhatják: az egész nemzet mögöttünk van.

Ámde a bizalom gyenge növény, melyet annak viszonzásával, mint egyedüli tápszerrel kell gondosan ápolni, s ovakodnunk kell okot adni arra, hogy azt a bizalmatlanság első dere elhervaszsza.

Ha a valamely tagjában fájdalmat érző kisded felsikolt, a gondos anya nem tömi be száját, hogy eltikkaszsza és elnémitsa: hanem gyengéden tapogatja minden tagját, hogy a fájdalom fészkét kipuhatolhassa és arra írt borogasson. Mért akarnók mi megtagadni a jogos feljajdulást egy nemzettől, mely több mint nyolcz század alatt számtalanszor sértett szabadságát, vaskövetkezéssel, öntudatosan visszaszerezni törekedett? Mért akarnók től e azt követelni, hogy

17 évi alkotmánysértést — minő multunkban fel nem lelhető — egykedvüen vegyen? Vagy tán inkább tetszenék ama „silence du peuple,“ mint az égető fájdalom őszinte, bár zajos felpanaszlása?

Csak ott, hol a panasz még el nem némult, él még a megrendült bizalom gyökere.

De sikertelen is volt a közhatóságok irányában követett politica, mert ötvenkét megyei bizottmány helyett, melyek a képviselőknek utasitást ugy sem adhatnak, háromszáz hetvenhét választó-kerületben emelkedtek praecói állványok, honnan a jövő országgyülésen vallandó elvek tarka vegyületü változatossággal, söt árverezéssel hirdettettek, a nélkül hogy azoknak, mintha nem is megyei bizottmányokban, hanem egyházi szószéken mondattak volna el, bárki is ellenmondott volna.

Ha a tisztikar törvényes állásba helyezése rendes tisztujitás által eszközöltetik vala, azt még a hivatalvesztett magyar tisztviselő is, mint a változott rendszer kikerülhetlen postulátumát tekintette, és abban némi resignatióval, mint a beállott uj viszonyok hatalma által előidézett tényben, annál inkább megnyugodott volna, mert hivatalától megválása subjectivitásból nem származott, s igy meg sem bélyegeztetvén, mindenkor jogában állott, ép ugy mint a legkedveltebb tisztviselőnek, a tisztujitás alkalmával hivatalra kijeleltetését kérni, s meg nem választása esetében legfeljebb is a hullámzó és ezuttal töle távozott közbizodalom hiányát lett volna kénytelen tapasztalni.

Most azonban a főispán és a megyei bizottmányok nem létében az értekezletre meghivott befolyásos rokon- és ellenszenves cotteriáknak tulajdonitván kimaradását, azt üldöztetésnek kész tekinteni, s az elkeseredés és gyanusitás magvát törekszik a polgári társadalomban széthintegetni. E politicából az is következik, hogy az 52 közhatóság, melyek törvényes szerkezete és hatásköre ugyanaz, a tisztikart és a kormányzókat tekintve, mint ezt a „Hon“ registrálja, tizenkét különböző alkatrészből állittatott össze, és igy a tisztujitás által eszközlendett egyöntetűség számüzetett.

Mellőzve a közhatóságok irányában követett politika ellen felhozható számos más érveket, nem hagyhatunk figyelem nélkül egy körülményt, mely a hatalomnak ugyis kényes természetére zsibbasztólag hat.

Hogy a közelgő törvényhozás a jogfolytonosságot, minek bizonyára kiegészitő lényeges részét a közhatóság törvényes állásba helyezése képezendi, egyhangulag követelni fogja, azt a követjelöltek által fennen hirdetett programmok öszhangzó értelme már is igazolja, és hogy a kormány e követelés megtagadásával nem fogja az iránta nyilvánult közbizodalmat, a nagy államkérdések szerencsés megoldásának leghatalmasabb emeltyüjét koczkáztatni, kétséget nem szenved. A kormány megadandja azt, mit a nemzet elutasithatlan jogképen követel, nem mint az általa követett politika természetszerü következ-

ményeit, — nem mint az iránta érzett bizodalom fényes viszonzását önszántából, hanem mert az el nem utasitható nemzeti közkövetelés nyomásának enged, világosabban szólva, mert arra kényszerittetik; — már pedig a hatalom cselekvése ellen intézett kényszer érvényesülése egy értelmü annak bevallott gyengitésével, és az adománynak mint ilyennek becsétől megfosztásával.

Nem hisszük tehát, hogy a jövő törvényhozás, mielött a jogfolytonosság bármi módon kiegyenlitése diadalát ünnepelné, bármely országgyülési tractatusokba bocsátkoznék. Nem hisszük pedig azért, mert a nemzet fennecsetelt nyolczszázados politikai jelleme és küzdelme ellenkezőt bizonyit, és nem képzelhető, hogy a nemzet öntudata, edzett politikai jellemével, melyet a nemzet annyi századokon át vérpatakokkal öntözve gondosan ápolt és szeplötelenül megörzött, épen most szakitson, midön 17 évi szenvedések elhatározó csatára hivják fel.

De valamint nem hisszük, hogy a jövö országgyülés a jogfolytonosságot bármi árért is elejtse: ugy erős meggyöződésünk az is, hogy ha a magyar nemzet az általa annyi századokon át követett védelmi politikához szorosan és egyedül ragaszkodva, a cselekvés más terére nem lép, eljuthatunk ugyan az 1848. vivmányokig; de azért biztositva épen nem leszünk, hogy a hatalom az alkotmányszegést vagy felfüggesztést, ha azt jól-roszul felfogott érdekei töle követelni fogják, soha meg ne kisérelje; mi pedig

mindannyiszor a palliativ kurához, a jogfolytonossághoz folyamodni ne kényszerittessünk.

Fájdalom, alkotmányunk oly beteg testhez hasonlitható, melyben méreganyag dúl, s annak hatása a test szinén kitörő sebekben nyilvánul. Az orvos a sebeket minduntalan begyógyitja, s azok behegednek; de bizonyos okok hatása a sebeket ujabb kitörésre kényszeriti, mert a testben rágódó és a legjobb nedveket megemésztő méreg el nem távolittatott. Az orvos örömtől sugárzó arczczal a sebek behegesztését diadalkép hirdeti és az erős szervű test az időnkint visszatérő sebeket sokáig eltüri, de e látszólagos diadal daczára is a beteg hosszu szenvedés után végre kimul.

Azért mi a jogfolytonosságot nem az alkotmány tökéletes biztositására vezető orvoslásnak: hanem igenis a nemzeti bizodalom gerjesztésének és a nagy államkérdések szerencsés megoldásának utjában álló akadályok villámhárító hatalmas eszközének tartjuk. Az angol nemzet is, bár a hatalom által a magna charta ellen 300 évig vivott harczban győzelmi babérokat szerzett a maga homlokára, és a hatalom minden alkotmányszegést annak szinte megannyi megerősitésével, mint a nemzetre nézve előnyös békekötéssel helyreütni igyekezett, — alkotmányára nézve csak akkor lőn biztositva, midőn az egyéni és politikai szabadságot a selfgovernement sziklavárában lelte fel.

De ha a már előadottakat mind mellőzzük is, a

merev jogfolytonosság melletti harczban legélesebb fegyverünk az 1790: 12. törvény, mely nem csak a törvényhozási, módositási, de eltörlési jogot is a nemzet és fejedelemmel közös jognak ismeri el. Képezné bár az országgyülés akár nemzeti ügyvédek, akár esküdtszékek, akár végre birák collegiumát: a korona és a nemzet közti pert az esküdtszéki egyhangu verdictek és a birák öszhangzó itélete a korona hátrányára könnyü szerrel dönthetné el. De a törvényhozás sem egyik, sem másik fele nem birói itéletek hozására, hanem törvény alkotására van hivatva, s igy az államhatalom legfényesbikének gyakorlására.

Itt a kölcsönös érintkezés az, mely nem annyira jogi, mint politicai érveket latolgat, és főleg az utóbbiakra, mint az állam és társadalom czéljaihoz vezető utak határköveire és tábláira figyel. Ez az állam és társadalomnak, a legfényesebb politicai együttmüködés teréni találkozása.

A politicának azon kiváló szerepe, s egyszersmind joga van, hogy mindazt, mit a törvényhozás elhatározott, még vizsgálat alá veheti, nem ugyan a hozott törvény iránti tisztelet és engedelmesség gyengítésére, mert a józan politica mindenkor a törvény iránti tiszteletet hirdeti, hanem a jövö törvényhozás tájékozásaul.

Miután tehát a jogfolytonosságot törvényes szempontból ostromolhatlannak ismerjük el, legyen szabad azt politikai nézpontból is vizsgálni.

A nemzetnek felebb ecsetelt évezredes politicai

jelleme és előretörtetése egy a jogfolytonosságért szüntelen vívott küzdelemmel; mert nem csak azon állapot, midőn az alkotmányosság minden üterei leköttetnek és az alkotmányos test vérkeringése egyszerre és minden ereiben elnyomatik, hanem minden alkotmánysértés azonos a jogfolytonosság megszakitásával.

Midőn II. András bullája, az általa és elődei által sértett nemzeti szabadságot visszaállitja, és azt uj biztositékul az önvédelem jogának megadásával övedzi, midőn II. Ulászló a Corvin Mátyás, II. Leopold a József császár alkotmányellenes ujitásait viszszavonják, midőn Mátyás az 1608. koronázás után hozott törvényekben, a vallás és alkotmányos szabadságon általa előbb sebeket, I. Ferencz pedig a nemzet sarkalatos törvényeinek általa lett megszegését az $152^5/_7$. országgyülésen töredelmes fejedelmi gyónásával orvosolni igyekeznek, nem mást tesznek, mint a megszakitott jogfolytonosságot igyekeznek helyreállitani; s most legyen szabad kérdeznünk: biztositották-e mindazok az alkotmány sérthetlenségét? lehetetlenné tették-e a két közelebbi provisoriumot?

Viszonzásul azt halljuk, hogy az 1848. törvények a nemzet politikai átalakulásának talpkövét és legsarkalatosabb törvényünket képezik, azért azokat, mint nemzeti önállásunk szemevilágát, nemzeti hüséggel ápolni és minden ostrom ellen megóvnunk kell.

Hagyjunk fel a sarkalatos törvények változatlanságának feszegetésével. Hol van a partis I. titulus 9., hol az 1741 : 8-ik czikk?

Nem arról van szó, hogy a korona az 1848. törvényeket egyoldalu önhatalommal törülje el: — ez a közös törvényhozás jogának a hatalom általi eltörlése volna, — hanem arról, hogy a jogfolytonosság kérdése, mint a legfontosabb államkérdések megoldásának utját álló akadály, a nemzet és fejedelem közt feléledt erös bizodalom alapján a nemzet jogainak megóvása mellett mielőbb elhárittatván, a nemzet, koronázott fejedelmével együtt, a nagy creatió müvének megkezdéséhez foghasson. Ha lehetett Mátyás alatt koronázás elötti törvényeket, bár később a koronázott király által szentesitetteket alkotni, — ha lehetett II. Leopold alatt, az első József törvényellenes ujitásai által felizgatott nemzeti kedély lelohadtával a királyi biztositó hitlevél és a törökkeli békekötés iránt tett nemzeti követelést még a koronázás előtt kiegyenliteni: nem látjuk át, hogy a jelen országgyülés, melynek magasztos feladata az alkotmány biztositása mellett egy nagy birodalom ujjáteremtésének óriási müvét kezdeményezni, ne találjon utat és módot a jogfolytonosság kérdésének megoldására, nem látjuk át: mért tartózkodnék a merev joghoz ragaszkodva attól, hogy az eddig neki nem jutott első szülöttségi birodalmi osztályrészt mielőbb tettleges jogos birtokába vehesse.

Továbbá valamint kétséget nem szenved, hogy a törvényhozás a nemzet és fejedelem közt megosztva van: ugy az is bizonyos, hogy a már létező törvényre nézve is az egyik törvényhozó fél, a nemzet, és az

azt végrehajtani köteles másik törvényhozó fél a korona közt, ép oly erős öszhangzat szükséges, mint az elhatározott akarat és cselekvés közt.

Ha a nemzet a koronától oly törvényekre teendő esküt követel, melyeket a korona már előre saját lételének vagy hatalmi állásának megingatásaul jelez: kérdjük, mily reménynyel a sikerre követelhetjük az ily törvények hittel megpecsételését? bizonyára igen kevéssel, mert midőn az igy érző s igy meggyőződött korona magát azon törvényekre hittel kötelezi, ellentétbe jön magával. A hit puszta küljellé aljasul, mert a benső mozgató erő, az önfentartás ösztönével frigyesült akarat, az eskü minden szavának ellenmond. Ilyesmit irántunk atyai szivjóságot és bizodalmat tanusitó bölcs fejedelmünktől kivánni tilt a magyar lovagiassága és a határtalan bizodalom.

Igen, de az 1848. törvények csupán az 1790-ki törvények kinyomata.

Mi tovább megyünk.

Az 1848. törvényekben felállitott nádorkirály már az 1608: 18. és 1681: 1-ső törvényczikkben meg lőn teremtve; sőt azok még némely oly felségi jogokat is reá ruháztak, melyeket az 1848-diki törvényhozás reserváltakul jelelt ki.

Azóta, hogy a nádorkirály, mint a magyar törvényhozás oczeánján, az államképződés után 600 év mulva felfedezett sziget izmos törvénykönyveinkbe bejegyeztetett, több mint harmadfél század telt el, és kérdjük: volt-e egy percz is a nemzet államéletében,

melyben az uj sziget lakosai csak egyszer is életjelenséget adtak volna? Nem volt, mert az uj sziget lakosai halva születtek, s idétlenségök és a magyarnak törvényes királya iránti kegyelete még embryová sem engedte őket fejleni.

Ha egy törvény a papiron több mint harmadfél század óta olvasható, anélkül, hogy csak egyszer is teljesittetett volna, az a nemzet vérébe nem ment át. — Az ily törvényhozás nem alkalmazta a törvényt a nemzet geniusához, hanem nemzetet akart teremteni a törvénynek.

Ennyit a fejedelmi bölcseségbe és államférfiaink hazafias törekvésébe helyezett bizodalom alapján mielőbb megoldandónak óhajtott jogfolytonossági kérdésre nézve elősorolni szükségesnek láttunk.

IX.

Dualismus.

És most lássuk, biztosithatja-e a dualismus a magyar alkotmányt, és mennyire volt a birodalom nagyhatalmi állásának erős oszlopa?

A dualismus az 1790-ki és 182⁵/₇-ki törvények, főleg pedig az 1848-ki független magyar felelős ministerium által, mely a magyar ügyek kezelését, a birodalmi hatalomkezelők kezeiből kivévén, magyar kezekre bizta, oly éles kinyomatot nyert, hogy tovább fejleszteni anélkül, hogy a birodalom összes népeit befogadó templom sarkoszlopai meg ne inganának, most már lehetetlen.

Az ily dualismus non plus ultráját pedig bármily hatalmas lángész rendezze, a közte és a Lajtán túl fekvő tartományok közti államviszonyokban addig, mig a nemzet emberekből fog állani, közte és a Lajtán túl fekvő tartományok közt ép oly éles ellentét fog létezni, a milyen éles kinyomatu lesz a dualismus, melynek főjellemvonását ama szavak: „ne ad normam aliarum provinciarum gubernetur“ ecsetelik.

Oly államban, hol ellentétes részek léteznek, a hatalom, ha mulékony érdeke, vagy szenvedélye követeli, egyik vagy másik ellentétes részt, az ellene küzdő rész leigázására fordithatja. De különben is

az elnyomásra alkalmas eszközökkel rendelkezik, vagy a betoppanható szükség esetére más hatalomtársától is kölcsönözheti azt. Ezeknél fogva lehetetlen, hogy a meddig a dualismus a monarchia két felét, ellentétes természetöknél fogva kettéosztja, akár egyik, akár másik ellentétes rész államéletét biztositottnak hihesse.

Mellőzve ezen különben igenis gyakran bebizonyult esetlegességet, hiányzik, vagy legalább az ellentét által az érdek természete ellenére eltávolitva van polyglott országokban az érdekegység, és az annak elérésére szükséges közremunkálás, mely, ha az ellentét megszünnék, őket az állam czéljai létesitésére és saját érdekeik megvédésére s erősbitésére egyesítené.

Ha a dualismus természetét mélyebben elemezzük: azon végeredményre jutunk, mit önfentartás és érdekek erkölcsi háborujának nevezünk.

Oly állam pedig, melynek ellentétes részei egymás ellen szüntelen erkölcsi érdekháborut viselnek; s melyben a hatalom majd egyik majd másik rész alkotmányos müködését veszteginézetbe záratbhatja, birjon bár még oly nagy geographiai területtel is, mutasson fel bár a népösszeirás még oly sok milliókat is, csak névszerinti nagyhatalom. Az ilyen államnak sem barátságát és szövetségét senki nem keresi, sem mint benső betegségben sinlődőnek támadását nem rettegi.

Ha végre a közelgő törvényhozás, csupán és

csak egyedül saját házi dolgaink rendezésére lenne hivatva, mint volt 1848-ig: akkor lehetne talán a pillanatnyi siker elérhetése végett a magyar dualismus tricolor szemüvegén tekintenünk körül és a saját bonyodalmainkból kibontakozást rendezni. De miután a sept. 20-iki manifestum és saját alkotmányos és anyagi érdekeink a dualismus szük láthatárát kiszélesbiték, a birodalom reconstruálásának munkájára nézve pedig felséges Urunk a kezdeményezés jogát a magyar törvényhozás asztalára letette, s ezáltal roppant előnyt, és még roppantabb felelősséget háritott az országgyülésre: kétséget nem szenved, hogy a kiindulási pont nem szoritkozhatik csak a dualismus követelményeire; hanem egy nagy birodalomnak ujjáteremtése, söt képződése, mint megoldandó nagy feladat nehezül a magyar törvényhozás vállaira, és azon szerep, melyet Sz. István apostoli első királyunk, az európai magyar vérrel szerzett haza szervezésében oly fényesen betöltött, jutott most az egész osztrák birodalomra vonatkozólag a magyar nemzetnek osztályrészül, szóval, a birodalom sulypontja, mi után annyi sziv sokáig epedve sovárgott, Budapestre tétetett át.

Annálfogva igen komoly a szerep, melyet a fejedelmi bizalom számunkra kiosztott.

Ennek mikép betöltése fogja eldönthetni azt a kérdést: vajjon biztositandjuk-e államéletünket az utókor tomboló viharai ellen? megfelelünk-e a birodalom nagyhatalmi állása postulatumának? birand-

juk-e jövőre a birodalom népei bizodalmát és a mívelt Európa rokonszenvét?

Ettől függ azon kérdés megfejtése: vajjon alkotmányosságról hirdetett evangéliumunk valódi istenimádás, vagy csak önbálványozás volt-e?

Helyzetünk komoly, és sulyos felelősséggel jár még azért is, mert a fejedelem bölcsesége minden akadályt, melyek a nagy kérdések megoldását neheziték, elháritott, és a cselekvésnek szabad tért nyitott.

Schmerling-Zichy álalkotmányos minisztériuma a cselekvés szinpadáról letereltetett.

A fejdelmi vérből származottnak döntő befolyása megsemmisült.

A remete állambölcs, államférfiainkkal együtt, az uj evangeliumot és keresztet kezében tartva, cellájából apostoli zarándokságra indul.

A Királyhágón túl fekvő testvérhaza prófétáinak könyörgése, jóslatuk valósulása reményében teljesitve lőn.

A párthullámoktól hányatott társországok országgyüléseinek már-már zátonyra kerülendett hajója, a fejedelmi bölcseség által megszabaditva, az annak pharusa által megvilágitott biztos révbe evezhet.

A centralisatio mindent átölelő de egyszersmind agyonölelő Briareus-kezei dermedezni kezdenek: mig más részről saját a bureaucratia fékezésére törekvő államférfiaink, a fejedelem és nemzet osztatlan bizalma által övedztetnek.

A birodalmi alkotmány felfüggesztetett.

Ily elönyök mellett a nagyszerü sikert állambölcseség, erély és ildom, önerönk és a testvérnépek szives közremunkálása iránti erös bizalom, saját jogaink erös védése, és másokéinak tiszteletben tartása, végre a kisszerü politika óvatos kerülése biztosithatják.

Igénytelen nézetünk szerint az épités természetéhez képest a közszabadság díszes templomát, hogy abban mindnyájan kényelmesen elférhessünk, alulról kezdenünk, és az alkotás logikai egymásutánját folytatnunk kell.

Elöször is az emelendö épület helyén fekvö romokat, vagy mint felebb mondánk: az ellentéteket kell eltávolitani.

A dualismus erkölcsi érdekháboruját mindakét harczos félre elönyös békekötéssel befejezni, s erre a közszabadság paizsával vértezett véd- és daczszövetséget kötni.

A bureaucratia széttört bilincseiböl az öntudatos egyéni szabad mozgás közremunkálását alkotni.

Hogy ily nagy életkérdések megfejtését szük keretü értekezésünk csak a legfelsöbb vonalokban érintheti, elsö pillanatra világos, és erre tisztelt olvasóinkat minden elött figyelni kérjük.

Mielött tovább mennénk, azon több oldalról tehetö ellenvetésre, hogy a dualismus mellett több mint háromszáz év alatt alkotmányunk biztositva volt, s a birodalom nagyhatalmi állása és európai sulya is fennállott, pár szóval felelni kivánunk.

Mi az elsöt illeti: ugy hiszszük, már felebb bebi-

zonyitottuk, hogy a legélesb kinyomatu dualismus sem volt eddig képes alkotmányunkat minden védbástyái mellett is a hatalom rombolása ellen megvédeni.

A mi pedig a birodalom nagyhatalmi állását illeti, hivatkozva a fennebb e tekintetben elősoroltakra, mi kétkedni merünk, hogy mióta a Lajtán túl fekvő tartományokkal vegyes házasságban élünk, a birodalom, hacsak hatalmas szövetség által nem gyámolittatott, vagy nagyhatalmi társai egymás ellen harczba nem keveredtek, egyedül maga az európai nagy kérdések elintézésében oly döntő súlylyal, mint p. o. Anglia, Franczia- vagy Oroszország, birt volna.

Ez állitásunkat az 1686-ki sept. 2-dika, midőn a félhold uralma megtöretvén, a nemzeti háromszinü lobogó ős Buda várának falaira tüzetett; — a pragmatica sanctio megvédéseért győzelmesen vivott örökösödési háboru; — a csatavesztéshez inkább, mint győzelemhez hasonló sistovi béke; végre a Néva jégtorlaszai közé temetett franczia sasok maradványainak Lipcse mellett szétzúzása csak látszatosan czáfolja meg.

Az elősoroltak szerintünk egyedül a török és a franczia járom alól szabadulásunk és a birodalom egyes részeire áhitozók ellen vivott önvédelmi harczok, — koránsem pedig más országok államviszonyai felett döntőleg határozó hatalom tekintélyének kifolyásai voltak.

Metternich fényes tehetsége és az európai diplomatia által átalánosan tisztelt tekintélye, a legitimitas zászlaját fennen lobogtatva, a világhóditó zaklatásai által kifárasztott Európában több mint 30 évi békét tudott ugyan fenntartani; de a hamu alatt lobogó szikrát kioltani képes nem volt, s annak a franczia sasok csattogásának első szele által támasztott fellángolása, az erős talapzaton nyugvónak hitt stabilismust és az évezredes épület oszlopait alapjában megingatta. Azóta a birodalom nemcsak nagyhatalmi álláshoz méltó független politikát nem követhet, hanem még saját kisebb államainak szellemi és anyagi jóléte gyarapitására és az államélet kifejlesztésére szükséges belnyugalmat is nélkülözni, ereje egyesitését, valamint zilált pénzbeli viszonyainak rendezését, a veszélyes experimentatiók sikamlós és eddig mindig meddő terén kénytelenittetett keresni.

A dualismus az 1848-ki III. t.cz. s az october 20-iki diploma és februári patens keletkezéseig, a birodalom nagyhatalmi állására nézve nem is volt oly ártalmas szer, mint azóta. Addig egyedül a magyar állam alkotmányos és a Lajtán túl fekvő tartományok absolut kormányzási állapotai közti különbséget s ellentétet, és az alkotmányt sértő vagy sérthető hatalom elleni tiltakozást jellemzé: „Militare duntaxat pro Regni defensione obligantur;“ továbbá a „nulli alteri Regno obnoxium“, és a „ne ad normam aliarum provinciarum gubernetur“, — csupán a tiltakozó és védelmi politikának adott határozottabb

kifejezést, a dualismus pedig a birodalom nagyhatalmi állásának nem tőn semmi szolgálatot, mert a hatalom a kormányzat felsőbb regióiba eső közös ügyeket, Lajtán innen és túl a népek minden befolyása nélkül, önhatalmilag intézte. Miután azonban az 1848-iki III-ik törvényczikk a közügyek elintézését egy, a felség oldala mellett lévő felelős minister ellenjegyzésétől, anélkül hogy azokat és azok kezelési módját szabatosan meghatározta volna, tette függővé; Ő Felsége pedig az általa eddig önhatalmilag gyakorlott kormányzást, még az eddigi tiltakozási politikánk szűk keretén kivül eső közös ügyekre nézve is népével megosztotta: mindkettő egy tömörültebb birodalom képződésének szükségét idézte elő. E tömörülés bizonyára már az 1687-dik, 1715-dik, 1723-dik évben szinte megtörténik vala, ha akár az 1848-ik III-ik törvényczikk már akkor keletkezik, akár az october 20-iki diploma és februári patens által, a népekkel közös alkotmányos kormányzás a birodalom közös ügyeire is kiterjesztetik.

Igy a dualismus bástyáin az első rést az 1848-ki felelős minisztérium, a másodikat az 1861-ki felirat lőtte, s annak már most megrepedezett düledékeny falait nézetünk szerint csak a való, és nem ál önkormányzat által biztosított közszabadság döntheti le.

Általában mi nem vagyunk képesek felfogni, mivel lehessen indokolni egy nagy állam két részében a dualismust, ha mindkét részben, mint alább inditványozni fogjuk, a közszabadságot biztositó és mind-

két rész által szabad akaratból elfogadott önkormányzat létezik, és mindketten nagyfontosságú érdekeikre nézve egymással a legszorosabb szövetségre lépnek.

De hol találjuk fel az ilyen önkormányzatot, midőn azt mind az 1848-ki független felelős minisztérium, mind a municipalista saját édes gyermekeül követeli magának?

Bámulatos találkozása a két éles ellentétnek.

Mind a franczia chablon szerint, mondva hevenyészett felelős minisztérium, mint a nyilvánúló állitólagos nemzeti többség szülötte, mind a municipiumok, mint az alkotmány védbástyái követelik, hogy az önkormányzat csak bennök rejlőnek tekintessék.

Itt a szélsőségek csakugyan érintkeznek, csakhogy ép ellenkező pontban, mint a mint ők hiszik, mert az angol selfgovernmentet, mely a köz szabadságon alapult alkotmányt egyedül biztositja, sem egyik, sem másikban fel nem találjuk.

Mi a franczia chablon szerinti minisztériumot, mely a kamarákban kitünő többséggel rendelkezik, mig az azok mellett elvonúló utczai zendülés a trónt és dynastiát romba dönti, a kamarák győzelmes többségét, mint zajos gyermek-csoportot szétüzi; — mely a departementi tanácsosok és prefets-k szempillája mozdulatától függő községi mairesket, mint a drót rángatásai után ugráló marionetteket tánczoltatja; — mely végre a Moniteur által naponta egész nyaláb ordonance-ot hirdettet, ép úgy nem

tartjuk alkotmányt biztositó selfgovernmentnek, mint nem azt, a hol az udvari cancellaria „ő cs. és apostoli királyi felsége nevében N. N. vármegyével legkegyelmesebben tudatandó“, a helytartótanács „N. N. megye közönségének“ szóló, a megyék tömött jegyzőkönyvei „határoztatott“, a fő- és alszolgabirák, sőt esküdtek „utasítom a község elöljáróit“ kezdetü, sok ezerekre menő rendeletei szóratnak, midőn a selfgovernmenti Anglia miniszterének egy évi rendeleteit csaknem ujjainkon számithatjuk meg.

Erre a municipalistától azt a választ nyerjük, hogy nem ezekben, hanem a megyék mindenhatóságában, mint az alkotmány védbástyáiban feneklik az autonomia, az önkormányzat és selfgovernment.

Hogy a megyék 1848 előtt az 1687: 4-ik tczikk ellenére, mely nemcsak az ellenállási, de az ellenmondási jogot is: „resistendi et contradicendi licentiam“ eltörölte, az 1723: 102-dik tczikk által megállapított helytartótanács hatáskörét, szintúgy mint az udv. cancellaria rendeletei iránti engedelmességet parancsoló 1741: 13-dik tczikket, amaz ellenszegülést jelentő „félretétetik“ által paralysálták, és a kormányzatot lehetetlenné tévén, az 1790: 18-dik tczikk által kijelelt törvényes orvoslási útat mellőzték, — kétséget nem szenved; — de azért sem az 1848 előtti megyék, mint a nemtevés, a vis inertiae akadékos képei, sem az azután jött megyei bizottmányok, melyek csak az előbbi közhatóságoknak sok század moha által fedett omladozó, és a legszelidebb politikai földrengés,

söt a távolról süvöltö szél elsö fuvallata által is azonnal földre teríthető bástyáit képezik, öntudatos munkásságu selfgovernmentnek nem tarthatók: söt épen annak ellentétét teszik, — melyeket tehát, mert további tatarozásuk csak a már úgyis oltalmul nem szolgáló hasadékokat fedné be, eltakarítanunk és azok romjaiból a nemzeti egység izmos oszlopain nyugvó önmunkásságú selfgovernmenti épületet emelnünk kell.

X.

Selfgovernment.

Igy ha a megszakasztott jogfolytonosság helyreállitásával, vagy inkább az e feletti kérdés ildomos megoldásával, a nemzeti évezredes politikai hü törekvés kielégítve, 'a nemzet és fejedelem közt támadt erős bizodalom sziklaszilárd talapzatra fektetve lesz; ha a dualismus és a már úgyis elbágyadt közhatóságok, mint a selfgovernment megannyi ellentétei eltávolíttatnak: önkormányzatunkat tovább fejleszthetjük, s a magyar államképződés első perczétől a jelenkorig bebizonyult alkotmányos előretörés nemzeti typusához hívek leszünk; — igy Albion nagyságának és boldog jóllétének alap-institutióját: az igazi önkormányzatot hazánkba, és a birodalom népeinek egyenjogu hozzájárulásával és a „semmit róluk nélkülök“ lelkiismeretes megtartásával, a birodalom minden országaiba, mint kezdeményezők és csupán csak ezért mint primus inter pares átültethetjük; — igy továbbá az ugyanazon alapokon nyugvó közszabadság kötelékei, és nem az ölelve ölő centralisatió bilincsei által a birodalom összes népeit, mint szeretett testvéreinket, a pragmatica sanctión kivül, közös érdekeinknél fogva is szorosabban egymáshoz füzendjük, a közös ügyek kezelésének rejtélyét pedig,

— mert egyenjogu és hasonló felek közt az egyesség könnyebben elérhető, mint a centripeta és centrifuga erők egyensúlyának felbontása által egymás elleni küzdelemre ingerlett felek közt, — sokkal könnyebben megoldhatjuk.

Megkiséreljük most már a birodalomba átültetendő selfgovernmentnek nem annyira definitioját, hanem inkább, hogy érthetőbbek legyünk, annak paraphrasisát.

Nézetünk szerint az a selfgovernment, midőn a társadalom az állam functioit, a fennálló törvények teljesitése és egyéni felelősség mellett saját vállaira veszi; azokat egyéni önmunkásság által a községi körből fokonkint tágulóbb körbe viszi át, és a functiók teljesitésére szükséges eszközöket maga szolgáltatja ki; végre az öntevékenységü elemeket egymással s magával az állammal is a törvényhozás felsőbb regiojában találkoztatja; midőn az állam a maga functióit teljesitő társadalom öntudatos mozgását érintetlenül hagyván, csupán a figyelő és szigorún ellenőrködő szerepére szoritkozik, és a bajok orvoslására nézve ennek kötelességét teljesiti.

A selfgovernment ezen paraphrasisából folyó corollariumok némelyikét, dióhéjba huzva, a fogalom tisztázása tekintetéből megérintendőknek véljük.

A selfgovernment által a társadalom, melyet a bureaucratiában az idegen, gyakran ellenszerü erők élettelen testképen gépi mozgásra kényszerítenek, életerős szerves testté alakul, melyet a saját szivka-

marájából ereibe folyó és abba visszafolyó vér öntudatos, az önfenntartás ösztönéből származott s igy ösztönszerü keringése müködtet.

A selfgovernment az egyéni felelősséggel járó öntevékenységet, a társadalom legalsóbb rétegeiből, az egyes községekből, azok mindinkább táguló felsőbb rétegeibe : Thitings, Hundreds, Corporations és Countys-kba, kisebb-nagyobb község-szövetségbe, azután a kerületbe, végre a concret társadalomba viszi fel, és azoknak harmonicus szerves összemüködését saját erejével táplálja.

Életbiztositó intézmények, u. m. szabad egyesülés és szabadsajtó oltalma alatt, — mely utóbbi Angliában az 1696. év óta csak egyszer s ekkor is rövid időre függesztetett fel, — a véletlen által összegyüjtött esküdtszékek nyilvános verdictjei által, a polgári ügyekben a ténykérdés — question of fact — eldöntése, a büntető ügyekben „a vétkes“ vagy „ártatlan“ kimondásával, a nem választott, de nevezett országos független és törvényes uton kivül el nem mozditható biróságok igazságszolgáltatásával, végre az egyes vagy évnegyedes collegialis béke biróságok szüntelen müködésével, a társadalom szerves élete háboritlanul folytattatik, és mert az ezen szerves öntevékenységre szükséges eszközöket, u. m. az egyéni tiszteleti közremunkálást és a fizetéses közegek jutalmazására szükséges pénzerőt az állam jövedelmeitől elkülönözötten, a társadalom magától szedi be: a szabad rendelkezés jogát is azzal, mint elsajátithatlan tulajdont, az állam

ellenőrködése és felügyelete mellett, minden más egyenes beavatkozástól menten, magának követeli.

A társadalom az állammal a törvényhozás termeiben találkozik, s ott a kiváló tehetségü és hazafias érzületü egyéniségek körül sorakozás egyszersmind a társadalom akaratának a feletti nyilvánulását fejezi ki, hogy kire kivánja a társadalom, ügyeinek ellenörizését, és az a feletti felügyeleti jogot, valamint a társadalommal szoros szövetségben álló államügyeknek vezetését bizni. Ha a két törvényhozás közti időben a hatalom kezelők a várakozásnak meg nem felelnének, azoktól nem valami erőszakos intézkedés, hanem a szabályszerü müködésöknek fenntartására szükséges szellemi támogatás és anyagi erők megtagadása által vonja meg bizodalmát, s azok körül sorakozik, kik az előbbi hatalomkezelők eljárásával ellentétes nézeteket vallanak, melyeket, mint saját végczéljainak elérésére alkalmasakat, maga a társadalom elfogad.

Tegyük fel már most, hogy a legfényesebb diadalmenetben Budapestre bevonult felség által megnyitott jelen országgyülés az önkormányzat e nemét elfogadja, és a birodalmi népek, a valódi közszabadság palladiuma alatt velünk az eddiginél erősb kapocscsal szövetkezni készek. Ez esetben remélhető, sőt csaknem bizonyossággal jósolhatni, hogy a magyar törvényhozás és a Lajtán tul fekvő országok képviselői egy uj, hatalmas birodalom képezésének századokra terjedő nagy müvét bevégezik, az alkotmányos sza-

badságot pedig oly szilárd és ingathatlan alapra fektetik, hogy azt sem belviszály, sem a hatalom tulhajtásai megingatni nem lesznek képesek. De hozzá teszszük azt is, hogy habár a közös ügyek mikép kezelésének meghatározása a birodalomra nézve életkérdés: ennek eldöntése egyedül nem fogja a kóranyaggal annyira saturált birodalmat ép és izmos testté átalakitani.

Lépjük át most a Lajtát és nézzük: vajjon e közös alapra fektetett alkotmányban nem találjuk-e fel a megfejtendő közös ügyek mikép kezelésének rejtélykulcsát? Mielőtt azonban ezt tennők, legyen szabad némely ellenvetésekre felelni, melyek nem annyira maga a selfgovernmenti kormány ellen, mint inkább az ellen gördittethetnek, hogy az, a mi Albiont hatalmassá, népét pedig boldoggá tevé, mint idegen éghajlatú növény, hazánkba át nem ültethető, és pedig azért nem, mert:

a) Anglia szigeti állam, mi pedig nem vagyunk az;

b) mert Anglia népe egy nemzet, a birodalom pedig polyglott állam;

c) mert ha lehető volna is selfgovernmentet a birodalomba átültetni, ez végtelen nagy időbe kerülne, minthogy Angliában is a selfgovernmentet ezeréves hazafias küzdelem eredményezhette csak, már pedig a már előadottak szerint a birodalom testében dúló sokféle kóranyag gyors orvoslást követel.

Vegyük e pontokat egyenkint.

Anglia szigeti állam, mi pedig nem vagyunk az.

Az állitmány nem tagadható, mert ha van is a birodalomnak tengerpartja, annak minden szegélyét nem mossa a sós viz.

Ámde igénytelen nézetünk szerint Anglia insularitását, tekintve hatalmát és népe jólétét, nem földirati fekvése, hanem alkotmánya képezi, és ha ma Németország kellö közepére helyeznök, nem lenne ugyan a tengerek ura, de azért nem szünnék meg nagy hatalom, népe pedig boldog lenni.

Ha szigeti fekvés egyedül nagygyá, szabaddá, és boldoggá tehetne, — akkor Japán nagy sziget, melynek területe közel 13,000 □ mérföld, népessége száma pedig 45 millió, bizonyára első rendü nagy hatalom, népe pedig szabad és boldog volna. Azon nép t. i., mely Ázsiában a legmiveltebb, legmunkásabb és legerényesebb, mely nemes, büszke és elmés; mely a tudományokat, a müvészetet és mesterséget még ellenségeiben is becsüli, — kereskedésre hajlammal bir, és hajóival hajdan nem csak a szomszéd tengereket boritá el, hanem Amérika északnyugoti partján is, az európaiaknál messzebb terjeszté ki kereskedését, s igy általában szellemi és lelki sajátságai ép ugy, mint országának geographiai helyzete, ha nem kedvezőbb, de bizonyára olyan, hogy Angliáéval mérközhetik. Mégis a legdurvább önkény és vértörvények és korlátlan fejedelmi önkény járma alatt nyög, legnagyobb része pedig nyomor s inséggel küzd, mert szabad földe nem levén, terményének felét, söt több részében a birodalomnak két harmadát is földesurának adni tartozik.

A jóságos isteni gondviselés nem osztotta a népek boldogságát csupán sziget lakosainak: hanem mindazon népeknek, melyek a minden nép, söt minden egyén keblében lakó önfenntartási ösztön sugallatát követve, az isteni szikra intö szavaira hallgatnak, és a tespedést, vagy csak a veszteglést is kerülve, a szüntelen elöretörés rögös pályáján haladni igyekeznek.

Anglia népe egy nemzet, a birodalom pedig polyglott állam.

Ki azt hiszi, hogy a mostani angol nép vegyület nélküli egy származású néptörzsök, az Britannia történelmének abéczéjén is alig esett keresztül.

Czelták, szászok, angolok, friesek és jütok maradványaival találkozunk itt, és mint fölebb is megjegyeztük, a nemzetiségek közti surlódás és ellentét, az alkotmány kifejlödését egész a 13-dik századig akadályozá.

Vagy talán az angol nyelv mutat vegyület nélküli néptörzsre? Alig hiszszük, hogy az európai müvelt és nem müvelt nyelvek közzül csak egy is találkoznék, melyben, anélkül hogy a philologia tudósai volnánk, több vagy csak annyi nyelvek conglomeratumára bukkanánk, mint az angolban.

Azonban vajjon a három világrészt uralma alá hajtott hatalmas Róma: egy vegyületlen nemzetböl állott-e?

Selfgovernmentnek a birodalomba átültetése sok idöbe kerülne.

Ebben is sok igazság rejlik, mert, hogy oly állapotban sinlődő állam reconstruálása, mint az osztrák birodalomé, sem nem könnyü, sem a gyógyitás és felüdülés nem oly rövid lefolyású, mint az államtest egyes részén mutatkozó jelentéktelen seb orvoslása, kétséget nem szenved. Azt sem fogja bárki is állithatni, hogy az alkotmánynak az igazi köz szabadság alapján lehető átalakúlása s ezáltal a birodalom nagyhatalmi állásának szilárd alapra fektetésének, legyenek bár a törvényhozási elemek az egyezkedésre még oly hajlandók, a körülmények pedig még oly kedvezők, nagyszerü feladatát egy törvényhozás idénye alatt, egész a részletezésig megoldani lehetne. De a gyökeres orvoslat kiindulási pontját nem a részletezés, hanem a fő elvek meghatározása képezi, és ha a problema a mostani magyar országgyülésen a lajtántuli népekkel érintkezés utján közösen megoldatik: a köz szabadság alapjára fektetett alkotmány és a birodalom nagyhatalmi állását biztositó közös ügyek miképp kezelésének kérdése in thesi megoldva, valamint az állam hitele is erős alapokra fektetve lesz.

Az ujjáalkotás nagy munkáját nemzetünk megkisérlette már egyszer. Akkor t. i., midőn II. József császár törvényes uton kivül tett ujitásai által lethargiájából felébresztve, hátramaradására figyelmeztetve lőn. De természetesen az akkori törekvés egyedül saját, és nem egyszersmind a fejedelem közösségéből szükségképen származott közös viszonyok rendezésére is lőn kiterjesztve. Valóban még e szükebb körü

előretörés hiányos volt, mert némely kérdés, p. o. a megyék rendezése igenis kényesnek tünt fel, s mert a hosszu franczia háború a korona gondjait saját önfenntartására irányozta. 1812. évtől pedig 1825-ig a törvényhozás szünetelt. Az 1790. évi 64. törvényczikk által kinevezett országos küldöttségek rendszeres munkálatai tehát, bár azok az $182^5/_7$-ki országgyülés alkalmával ismét uj rostára kerültek, a törvényhozás asztalára en bloc nem jutottak; hanem később, de akkor is csak az égető szükségünek látszó, az akkori divatos kifejezés szerint „per excerpta" utján az $183^2/_6$. országgyülésen felvett urbéri viszonyok rendezése került szőnyegre, a többi ügy pedig porfedte csomagokban az országos levéltárban maiglan is, mint az uj viszonyok bekövetkezésével kevés hasznot hajtókká vált avas obscuritások halmaza hever. Az idő azonban és az események, a szendergők álmaival sokat nem törődve, egy, később csaknem nyaktörést szült salto mortaléra, ha nem is kényszeriték a nemzetet, de legalább arra lényeges okot szolgáltattak, és mintha csak azért kivántunk volna a szükségessé vált reformok megkezdésétől tartózkodni, hogy egyszer annál nagyobb ugrást tehessünk, „reculer pour sauter mieux," az átalakulást 1848-ig mindig halasztottuk.

Ekkor, mert sietnünk kelle, vagy inkább, mert akartunk, — a nemzeti önkormányzat ujjáépitését, nem mint az épités természete követeli annak alapköveinél, hanem a betetőzésnél kezdettük, a növény életét tápláló gyökért pedig mibe sem véve, egy élettelen

száraz fára tűztük az önkormányzat hamar elhervadt koronáját.

Hogy ez másodszor is, még tán sulyosb következményekkel, mint először, ne történjék: oda kell irányoznunk törekvéseinket, hogy a fa, melynek árnyaiban pihenni akarunk, a földbe mélyen furódott gyökereiből szívhassa tápszerét, vagyis az önkormányzatnak a községekben vessük meg alapját.

XI.

Államcsoportok.

Feltéve tehát, hogy mind a magyar országgyülés, mind a Lajtán tul lakó népek a selfgovernmenti kormányzatot elfogadják, mi már csak azért is szükséges, mert az öszinte, tartós és áldozatkész barátság csakis egyenlök közt, nem pedig ott, hol magas válaszfalak emelkednek, szövödik, — lássuk: mikép képzödhetnének a Magyarország és amazok közti államviszonyok?

Ha a fennebbi feltevés valósággá érik: akkor a birodalmi összes országok közt egy ország-democratia foglal helyet. Minden ország saját tüzhelyénél különben is autonomiával birván, a társadalom és az állam közti viszonyát, sajátszerü állapotai számbavételével, a többiekéhez egyenlöleg rendezi, és igy az összes országok, ezen homogeneitás által egymáshoz szorosabban füzödnek.

A helyett hogy a szélsöségek tanához szegödnénk, kiséreljük meg az egyenlöséghez legközelebb álló átidomulás problemájának megoldását gyakorlati téren.

Szent István koronája alatt Erdély és a társas országok a törvényhozás terén egyesülve vannak,

vagy legalább a napi események után itélve egyesülésre készülödnek, s igy szent István koronájára nézve a tömörülés bizonyos neme, mint az elmállás antidotuma érvényesülni kezd.

Hasonnemü tömörülés a Lajtán túl fekvő országok közt is, részint történeti, részint közös törzs és származás, s igy nyelv, nemzetiség, szokás, iparüzlet, kereskedés, politikai irányok egyöntetüsége és más hasonnemü összeforradás és rokonszenvezés alapján szinte létesülhet. De óhajtanunk is kell, hogy létesüljön, mert hogy ugyanazon alkotmánynyal biró országcsoportok, mint szintannyi egyenjogú erkölcsi személyek közt a kiegyenlítés könnyebben eszközölhető, a szoros szövetség pedig könnyebben létesithető, mint csaknem husz külön vált ország, vagy minden részeket egy járom alá igázni törekvő centralisatio közt, igen könnyen átláthatni.

Még az élettelen testek formatiója is a somathologia szerint parányokból, az attractiva és repulsiva erők egyensúlyú müködése által történt. De a parányok nem tömörültek egyszerre nagy világtestté, hanem előbb apróbb testté alakultak, és csak azután olvadtak össze.

Igy oly polyglott állam is, mely a „tu felix austria nube“ által egymás mellé rakódott különféle országokból alakult, előbb csak részletes tömörülés, azután pedig az államegységbe olvadás által alakulhat egy nagy testté.

Az országcsoportosulás az egyes országok auto-

nomiáját érintetlenül hagyja, mert az csak a törvényhozás magaslatán képződik.

Igy p. o. a selfgovernment egyik főelve, hogy valamint a társadalom, a községtől kezdve egész azon magaslatig, hol az állammal találkozik, a saját tevékeny működésére szükséges eszközöket, elkülönözötten az állam ügyeit intéző szervek életfenntartására szükséges tápszerektől, saját magáéból teremti elő, — úgy ennek természetes corollariuma az is, hogy az országcsoportba szövetkezett minden társadalom, a községtől kezdve azon pontig, hol az állam a társadalommal találkozik, saját vagyonát a nevezett vagy választott felelős közegek által kezelteti és az általa meghatározott czélokra fordíttatja, az állam részére csupán az ellenőrködési és felügyeleti jog és kötelesség maradván fel.

De viszont, valamint a társadalom saját vagyonáról annyiban szabadon rendelkezik, mennyiben azt öntevékenységének működhetésére, felelősséggel tartozó saját közegei által fordithatja, sőt az állam ellenőrködése és felügyelete mellett arra forditani köteles is: ép úgy a társadalom, az állam életének fenntartására szükséges anyagi erő megszavazása, a források meghatározása és a czélokra nézve melyekre az fordítandó, történt kölcsönös megállapodás után, az állam ellenében csupán a szemlélő ellenőrség és felügyelő szerepére van hivatva, s igy a felcserélt szerepek szüntelen működése, a társadalom és állam életét, bár egymást ellenőrizve, mégis öszhangzatos

működésben tartja fenn országcsoportokban, a nélkül, hogy a csoportba szövetkezett egyik vagy másik résznek autonomiáját csak távolról is érintené.

A társadalom és az állami főpénzügyi hatóságok hatáskörének körvonalozása a most mondottak által van szabályozva. Az elsők a társadalomnak, az utóbbiak az alantabb elemezendő országcsoportoknak, az állammal összeolvadt szövetség gyülésének felelősek.

Az országok csoportosúlásával kezdődik a selfgovernmenti társadalmak állammá tömörülése, mert itt már a törvényhozás terén az államfővel találkoznak, nem ugyan az eddigi kisebb tömörülésig még létezőnek nem tekinthető államot, hanem csupán a társadalmat illető ügyekben. De azon perczben, midőn az országcsoportok képviselői a csoportok szövetségi gyülésében egymással találkoznak, már nemcsak az államfővel, mint törvényszentesitő hatalommal, hanem az államhatalmat kezelőkkel is ülnek együtt, vagy állanak szemközt a közös törvényhozás terén. Itt a szövetkezett társadalmak megbízottjai amazok eljárását és követett kormányzati elveit vagy támogatják, vagy kárhoztatják, szüntelen bírálgatván: vajjon azok a társadalom jól felfogott érdekének és az állam magas czéljainak megfelelnek-e vagy sem?

Midőn a nálunk ügyesebbek ellenvéleményeit örömtelve idvezeljük és az előtt meghajlunk, legyen szabad a már előrebocsátott csoportulási nézethez híven a gyakorlati térre lépnünk.

Feltéve, hogy a birodalom összes országai közt a fennebbi három országcsoport létesül, mi azokat curiákra osztanók fel ugy, hogy Szent István országcsoportja három, Szent Venczelé két, és Szent Lipóté — hogy igy nevezzük — szinte két curiát, vagyis két-két votum curiatumot nyerne, s igy összesen a három országcsoport hét curiát, és szintannyi curiatum votumot képezne.

Mint mondánk, nézetünket, és ez arányt csupán az általunk formulázott csoportulási elv illustratiójául hozzuk fel, a nélkül, hogy annak ilyetén megállapitására sulyt fektetnénk.

Folytatjuk az országcsoport leghalványabb vázlatát, a többit ügyesebb kezekre bizván. Nézetünk szerint minden curia harmincz tagból állana, s igy Szent István csoportja 90, Szent Venczelé 60, és Szent Lipóté szinte 60 tagból, összesen az országcsoport szövetségi gyülése 210 tagból.

E tagokat minden országcsoport az országos képviselőkből, ugy szinte a csoport elnökét is három évre, szabadon, általános szavazattöbbséggel választaná.

Minden országcsoport a szövetség hatáskörébe eső ügyeket saját külön teremében elölegesen tárgyalná, és ha általános összhangzó vélemény keletkeznék: ekkor az, mint a csoport egyesült curiatumvotuma vétetnék át a szövetségi ülésbe, s ott mint ilyen, az illető csoport tagjai által védelmeztetnék.

Ha a csoport tárgyalásakor a nézetek megoszolnának: szótöbbség döntene, és az igy eldöntött nézetet a kisebbségben maradt tagok a szövetségi ülésben többé nem ostromolhatnák.

Ha a szövetségi ülésben az országcsoportok kisebbsége által védett nézet a curiatum votum többségének nézetét megingatni látszanék: ekkor a többségé, ha az bizonyos számu tagok által kivántatnék, az egyes csoportok ülésében ismét uj tárgyalás alá fogna bocsáttatni.

A szövetségi gyülés minden évben, és pedig változtatva Bécsben, Pesten, és Prágában fogna tartatni, és az elnök mindenkor azon országcsoport tagjaiból, melynek fővárosában az ülés tartatni fogna, — az alelnökök azonban, valamint a jegyzők is, minden tekintet nélkül az államcsoportra, szabadon és általános szótöbbséggel választatnának.

Az országcsoportok szövetségi gyülésében eldöntött tárgyak, a szövetség felsőházi ülésébe vitetnének fel.

A felsőház tagjai igénytelen nézetünk szerint lennének:

1-ör. A felséges uralkodó-ház minden nagykoru férfi-tagja.

2-szor. A római és görög szertartásu katholikus, ugy a keleti egyház első egyháznagya minden országból.

3-szor. A két protestans vallás összes superintendentiáinak ülésében választott két követ.

4-szer. A hitbizománynyal biró kitünö polgári állásu családok idöszerinti hitbizományosai.

5-ször. Kitünö érdem és államférfiui képzettséggel biró, Ö Felsége által kiszemelendö egyének.

Mindezen pontokban elösoroltak elsö kinevezésöket, ugy a felsöházi elnök, egy vagy két alelnök is Ö Felségétöl nyernék, és kivéve az 5-ik pontban érintetteket és a három évre választott elnököt és alelnököket, élethossziglan; söt az elsö kinevezés az utódokat is felsöházi tag jogosultságával ruházná fel. A felsöházi tagok száma nem volna határozott, hanem azokat Ö Felsége, uralkodói jogánál fogva szaporithatná, de az elsö izben kinevezett számot nem kevesbithetné.

A két ház közti megállapodás Ö Felsége szentesitése alá fogna bocsáttatni.

Ha bármelyik birodalmi miniszter az országcsoport országgyülésére képviselöül nem választatnék, vagy ha ilyennek megválasztatván, a szövetségi gyülés tagjává nem választatnék, ezt bizalmatlansági szavazatnak tekinteni és tárczáját letenni tartozik.

Az alsóház által ellene netán emelt vádakra nézve azonban felelösség alól felmentettnek nem tekintethetvén, a szövetségi gyülés felsöháza által kinevezett birodalmi biróság elött magát védeni köteles lenne.

A birodalmi minisztereket Ö Felsége, a curiák számához aránylag, az országcsoportokból választja,

kivéve a miniszterelnököt, kit Ő Felsége minden korlátozás nélkül nevezhet.

Tárgyai az országcsoport szövetségi gyülésének következők lennének:

Először: ***Az összbirodalmat érdeklő közös államügyek.***

Itt csak kettőt emlitünk meg, mint a melyek megszavazása az előbbi országgyülés kiváló tárgyát képezné, de a melyek ügye, alkotmányunk és a birodalmi államviszonyok lényeges megváltoztatása következtén, az eddigiektől eltérő alapokra fektetendő lenne, t. i. a pénz és a hadügy.

A pénzügyre nézve már fennebb tolmácsoltuk abbeli nézetünket, hogy az államháztartás összegének, ennek forrásainak és hováforditásának, a szövetségi gyülés fejedelmi szentesités által megerősitett megállapitása után, a társadalomnak csupán a szemlélődő ellenőrködés, a szövetségi gyülésen pedig a biréi, de koránsem a kezelői szerep jutna.

Angliánál szabadabb nemzet lenni nem kivánunk, annálfogva mint ott, ugy nálunk is, az állampénzügy kezelése, a társadalom befolyása nélküli pénzügyi egységet képezne, és az illető felelős pénzügyi országlár ressortjába tartoznék. Ez országlár az évenkint összeülő szövetségi gyülésnek, — a társadalom vagyona feletti rendelkezés pedig csupán a társadalmat illetvén, az azzal megbizott felelős társadalmi közeg az egyes országcsoportok évenkinti gyülésének számolni tartoznék.

A hadügyre nézve szinte az angol alkotmány elve lenne elfogadható.

Angolországban a hadügyi költségek s azok forrásainak és részletezett hováforditásának meghatározása után, a szárazföldi és tengeri haderő és azok egyes személyei feletti korlátlan rendelkezés a királyt illeti, — az államkormány hadügyi vezértagja pedig, ki polgári osztályhoz tartozó is lehet, — az ugynevezett secretary of war — teendője egyedül a katonai államerő pénzügyi dolgaiban pontosul.

Igy nálunk is, ha a birodalom nagyhatalmi állását óhajtjuk, mit saját érdekünk is parancsol, a fegyveres erőről való rendelkezés jogát az államfő kezeibe kell helyeznünk. Igaz, Anglia alaptörvényei az állandó katonaságot és katonai összeirást nem ismerik, de a sereg szervezése, annak ujonczok által pótlása és fegyelmezése egyrészről, más részről az a feletti rendelkezési jog közt véghetlen nagy a különbség, és miután a fegyveres erő fenntartására szükséges pénzerő csak egy évre szavaztatik meg, azon kivül az angol parliament jogához tartozik a Mutiny Bill által a katonai kihágások, szökések és több efféle vétkek megfenyítésére az ország törvényszékeit minden évben felhatalmazni, erős korlátok emelvék a haderőnek a társadalom elnyomására lehető fordítása ellen.

Egyébiránt miután a continens minden hatalmassága, — míg Cobden világbékét biztositó általános lefegyverzési eszméje tetté nem valósul, — állandó

sereget tart, Anglia is kényte'en az európai viszonyokhoz alkalmazkodni, és részint felszalagozott süvegü toborzók, részint más módon katonaságot szervezni, anélkül, hogy a királyi trón fényét, hatalmát és ezek biztonságát a szervezett seregek villogó fegyvereire fektetné.

Mi a magyar ezredek ujonczokkali pótlását illeti, mi azon véleményt merjük kifejezni, hogy ha az előbbi időben nem épen igen czélszerüen kezelt toborzás bizonyos, a czélnak inkább megfelelő és határozottabb szabályok által kifejlesztetnék, s ha különösen a toborzásra a társadalom nem 70 ezer forintot áldozna; ha a magyar ezredek évenkinti completatiója, — minek elvét ugyan a magyar törvényhozás 1848-ig elismerni vonakodott — elfogadtatnék; ha béke idejében a rokkantak és kiszolgáltak meghatározott számának ujonczokkal pótlása, a külháboru esetére pedig a birodalom népei és az államfő közt, mint mindakettő érdeke által parancsolt alapszerződványi rendszabály megállapittatnék, és a mindenkorra megállapitott érvényes elvek egyedül számszerinti alkalmazása, a minden évben tartandó szövetségi gyülésben az állam és társadalom közt meghatároztatnék: nem kétkedünk, hogy az anyagi nyers erőnek a társadalom elnyomására lehető forditása annyira elbénitva lenne, hogy attól a társadalom többé mit se tarthatna.

Emlitettük, hogy a toborzás czélszerü rendezésére az 1848. előtti időben megajánlott 70 ezer fo-

rintnyi összeg nem elegendő, de jelen fejtegetésünkben is többször foglalkoztunk a társadalom vagyonával. Igen könnyen intéztethetik tehát hozzánk azon kérdés: mit tartunk a társadalom s különösen a magyar társadalom vagyonának? Erre igen röviden, és csak per summos apices kivánunk válaszolni:

Mi a magyar társadalom vagyonának tartjuk:

a) mindazon vagyont, melyet 1848. előtt a kir. udvari magyar kamara kezelt, kivéve a törvényhozás által a korona fényének fenntartására kiszemelt fekvő vagyont és más jövedelmi forrásokat, mert ezek czélját őseink tüzetesen meghatározták. A magyar udvari kincstár által 1848-ig kezelt társadalmi vagyon öszszes jövedelmei, többnyire évenkint 15 és 20 millió közt, söt ezen felül is hullámzottak.

b) Mindazon vagyont, mely 1848-ig a magyar királyi helytartótanács felügyelete alatt kezeltetett. Ilyen volt a vallás, tanulmányi és egyetemi, valamint az országos alap is, melyek a nemzetgazdászat elvei szerint okszerüleg kezelve, roppant jövedelemmel szaporitanák a társadalom vagyonosságát.

Ehez járul a két provisorium alatt keletkezett jelentéktelen, eddig czélszerütlenül kezelt országos épitészeti alap. Ingerültséget kerülni kivánván, az egyházi javakat, melyek nézetünk szerint a mostani haszonélvezők, de egyszersmind a társadalomnak azok irányában létező jogai megőrzésével rendezendők lennének, ezuttal mellőzzük.

Ezekből láthatni, hogy a magyar társadalom vagyona, melyet államélete első évezredében megtakaritott, — az egyes községek, városok és kerületek szabad rendelkezése alatti vagyonon kivül is, — nem oly csekély, hogy a selfgovernmenti társadalom tevékenységére szükséges költségek fedezésén felül, a nélkül, hogy azokra nézve különös adót kivetni kellene, a magyar korona fényét is fenntartani, söt a társadalom szellemi és anyagi kifejlesztésére nagyobb anyagi erőt áldozni is képes ne lenne.

A rendelkezés e fölött az államfő törvényszentesitő felségi jogának épentartása mellett, egyedül a társadalmat, az országcsoport gyülésén illeti, az államháztartás költségeinek meghatározására hivatott országcsoportok szövetségi gyülése ebbe jogosan nem avatkozhatván.

Másodszor az országcsoportok szövetségi gyülése tárgyát képeznék ***az egyes országcsoportok*** oly jelentékeny érdekü ***ügyei, melyek főleg az összes országcsoportok öszhangzó közreműködése által nyerhetnek kedvező eldöntést.*** Például, ha akár a magyar országcsoport hanyatló közgazdászati és közlekedési hálózata, akár a Lajtán túl fekvők valamelyikének iparüzlete és kereskedése nagyobbszerü kölcsön megszerzését tenné szükségessé s azt az összes országcsoportok kezessége jutányosb áron elérni engedné : a szövetségi gyülés, mint az összes országcsoportok képviselője, az ily pénzügyi operatiót kezébe venné, s az

illető országcsoport előnyére létesiteni törekednék, föleg azért, mert az összes államcsoportok közös kezessége, mint a legbiztosabb hypothekát nyujtó domesdaybook, a hatalmas pénzfejedelmeket olcsóbb kölcsönre birhatná.

Harmadszor a szövetségi gyülés, mint biróságnak tárgyát képezné : *az államkormány egyes tagjai ellen az alsóházban emelt vádaknak a felsőházbani eldöntése,* és a birák elmozditására, valamint a kormány közegeinek részrehajló szenvedélyes, a honpolgárt személyében, becsületében és vagyonában igazságtalanul sértö hivatali visszaélései ellen támasztott, az elsöbiróságtól a szövetségi gyüléshez felebbezett oly perek, melyek az angol törvényben ismert: „manifest act of oppression, wilful abuse of power, partial, and malicious motives" *), a kormány közegei által elkövetett erőszakos eljárást zabolázzák.

Az országcsoportok szövetségi gyülése felett már csak az államfő, a korona titkos és felelős tanácsosaival : a cabinettel állana.

Mi a birodalom császárát és apostoli királyunkat fénysugaraktól övedzetten, mythosi személykép és mint a birodalom összes népei felségi jogainak concret képviselőjét, az alkotmányos fejedelem minden attributumaival ékesitve ohajtjuk. Akép képzeljük mi öt

*) Az államtisztviselőnek oly hivatalos eljárása, melyből a honpolgár ellen intézett elnyomás, a hatalommal szántszándékos visszaélés, részrehajló és roszakaratu indokokra fektetett cselekmény kiviláglik.

magunknak, mint az angol királyt Blakston szerint a törvény festi: „The law ascribes to the king certain attributes of a great, and transcendent nature. He is said to have imperial dignity to be the supreme head of the realm, dependent on no man, accountable to no man. The king is not only incapable of doing wrong, but of thinking wrong. The king never dies.“ *)

*) A törvény bizonyos nagy és emberfölötti természetű tulajdonokat ad a királynak. Ő birja a fejedelmi méltóságot, legmagasb feje a kormánynak, senkitől nem függ és senkinek sem felelős. A király nem csak tettel, de gondolattal sem hibázhat. A király soha sem hal meg.

XII.

Eleve megállapitandó rendezési föelvek.

A bonyodalmakból kibontakozás, a birodalmi alkotmánynak és az osztrák birodalom nagyhatalmi állásának szilárd biztositása, melyeknek mint legmagasabb államczélok elérésének kezdeményezésére felséges Urunk legmagasabb bizalma által a magyar országgyülés lön hivatva, egy országgyülés idénye alatt be nem fejezhetök. Hogy tehát egyrészröl a birodalmi népek közt elhintett viszály a népek szivéböl gyökerestül kiirtathassék, másrészt a felséges jobbját bizalommal nyujtó király és a magyar nemzet azon közös forró kivánsága, hogy felséges fejére Szt. István elsö apostoli királyunk ösi koronáját feltévén, egyszersmind alkotmányunkat, és a birodalom nagyhatalmi állását örök idöre biztositva láthassuk: még ezen az országgyülésen a nagy alkotás föelveit a birodalmi népek törvényhozásával érintkezés és közmegállapodás után meghatározni mellözhetlenül szükségesnek véljük. Azok alkalmazása és részletezése, a birodalmi népek országos képviselöiböl választandó küldöttségekre bizathatik, s az egyes országcsoportok országgyülésén, azután pedig a szövetségi gyülésen tárgyaltatván, innen Ö Felsége szentesitése alá bocsáttathatik.

És pedig igénytelen nézetünk szerint következő föelvek lennének Ő Felsége legmagasabb hozzájárulásával megállapítandók és a müvelt Európa tudomására hozandók:

1-ör. Elhatározák az osztrák birodalom összes népei, a társadalom és állam közti viszonyaikat a selfgovernment alapján rendezni;

2-or. a birodalom összes népei a birodalom eddigi kormányai által az állam vállaira rakott kölcsönterheket, mint sajátjokat elvállalni, mint közös terheket belajstromozni és ez által az állam-hitelezöket biztositani készek: de jövöre egyedül oly állam-kölcsönöket fognak érvényesen kötötteknek és öket terhelöknek tekinteni, melyek az ö megegyezésökkel köttetnek;

3-or. a közös anyagi érdekek, a személy- és vagyonbiztosság feletti összhangzó biráskodás egy birodalom államéletének megszeghetlen feltétele lévén, ez pedig egy minden viszonyokhoz alkalmazott egyöntetü polgári, bünfenyítö-, váltó-, csöd- és kereskedelmi, anyagi és alaki törvényt követelvén, ennek közös erövel létesítését eszközölni készek;

4-er. ha az országcsoportokba tömörült egyes országok nagyfontosságu anyagi érdekeik, és már létező vagy ujonnan alakitandó pénzeröik nagyobbszerü kölcsön általi gyámolítást igényelnének: készek a birodalom népei egymás hitelének kölcsönös támogatására szövetkezni;

5-ör. az országgyülésileg egybesereglett magyar

országos Rendek és képviselők, az egész nemzet és a törvényhozás terén a Szent István koronája alatt egyesült országok azon forró kivánatának adnak ezennel legélénkebb kifejezést: vajha a népek Istene mielőbb elérkezni engedné azon boldogító pillanatot, midőn a jogfolytonosság kérdésének méltányos megoldása után, a királyi eskü és biztosító királyi hitlevél kiadása mellett, I. Ferencz József Ő cs. kir. apostoli Felsége, fejedelmi fejére Szent István apostoli első királyunk ősi koronáját feltévén, őt az eddigi jobbágyi megtöretlen hűség, rendíthetlen bizalom és szeretet még erősb kapcsával magokhoz csatolhatnák!

ZÁRSZÓ.

Eljutottunk tehát feladatunk válpontjára.

Kétkedő bátortalanság, és tudákos felületesség rémeket állitnak a határozás elébe. De ne féljünk tőlök, hisz rémeknek természete az, hogy a nap első sugarára szétoszlanak.

Ne késsünk tehát a munkához fogni.

Scepticus barátunk, kivel rövid értekézésünk első perczében fürkészni indultunk, utközben elvált tölünk, s most e kérdést intézi hozzánk a távolból:

„Mi a nagyszerű ujjáteremtés akadályait együtt fürkésztük veled, a nemzet évezredes politikai jellemét kiismerni segitettünk, együtt szedtük a hasonlatokat távol nagy országokból, — s íme most azt halljuk töled, hogy a selfgovernment lehetősége sem insularitástól, sem vegyületlen nemzetiségtől, sem idötöl nem függ. Kérdjük tehát: ha Europa continense annyira beismerte az angol alapintézmények nagyságát, miért nem ültette azokat eddig át saját országaiba?"

Azért édes scepticusom, mert az uralkodóknál az akarat, a népeknél a tehetség hiányzott.

Az uralkodók bölcsejét, nyugágyát és koporsóját mindenkor körülfénylik a hatalom sugárai. A fény kápráztat. Nem csoda, ha a nagy fény miatt, a népmegelégedés tartósabb de gyöngébb világát ritkán veszik észre.

Az uralkodókat rendesen uszályhordók csoportja környezi, kik előtt kedvesebb a lucullusi asztalról hullott csemegemorzsa, mint a becsületes munkával, fáradságosan keresett száraz kenyér. Ez uszályhordozók ámitással, a bálványozás tömjénébe fulasztással fizetnek a vett jókért. — Az őszinte szó keserü szokotl lenni; s az uszályhordozók magok nem merik kimondani, másokban pedig elnémitni igyekeznek, nehogy unalmas kényelmök, s émelygős jólétök mámorát megháboritsa. Ha önfenntartási ösztönük kielégitve van: a népek sorsa csak annyiban ébreszti föl érdekeltségöket, a mennyiben amazt veszélyeztethetné. Egyéni, családi, társadalmi érdekeik államczélok ürügyleplébe burkolvák.

Elkényeztetett gyomruk az angol államviszonyok erősebb, egészségesb eledelét nem veszi be. Ők urak kivánnak lenni, s annálfogva a társadalmat szolgájoknak tekintik. Jól tudják, hogy Angliában, hol a király dicskörrel övezett fennsőbb lénynek tekintetik ugyan, de a társadalom a valódi ur, hasztalan küzdenének czéljaik mellett. Érzik, hogy Angliában, mely századunkban a politicai és polgári szabadság classicus földe, egyéniségök teljesen fölolvadna a társadalomban.

Mert Angliában semmit sem ad a társadalom ingyen. Minden joggal, minden társadalmi elönynyel, társadalmi kötelezettség áll szemben. S ezt nevezik ott, és mindenütt, hol jogegyenlöségnek, nemesb democratiának értelme van, — józan szabadságnak, egyedül biztositó intézménynek.

Uszályhordozóink pedig utálják a józan szabadságot, s mindent elkövetnek, hogy kiáltásai az uralkodóig ne hathassanak.

És a népek?

A népek nagy részben járszalagot éreznek hónok alatt, és többnyire jól érzik magukat mellette.

Pedig a tizenkilenczedik század igényeivel sehogy sem fér össze a járszalag eszméje, s keretébe sem theocratia, sem autocratia nem illeszthetö.

Még roszabbul mennek a dolgok, a hol a kormányok a népet saját fogalmaik szerint, erövel akarják boldogitani.

Kivétel van, de kevés.

A belgák rövid idö alatt nagy diadallal intézték el saját sorsukat. Az 1814-ki németalföldi alkotmány, mely a hollandusoknak, a kormány által ugyis zaklatott nagyobb Belgium hátrányára igazságtalan kedvezményeket akart biztositani, — zendülésre, majd megszabadító önvédelemre nyujtott alkalmat. A közelebb meghalt, de még sokáig gyászolandó apakirály, az 1831. február 7-dikén kihirdetett alkotmányra megesküdött, és — csodálatos! — azt meg is tartotta.

De e példa csaknem egyedül áll, s a többi Európában sem uralkodók jóakarata, sem népek erőködése nem tudott sikert aratni.

Igaz, hogy alig is jutott valakinek kedvezőbb helyzet és alkalom az angol szép példa követésére, mint most nekünk.

S reánk nézve ez intézmények alkalmazása nemcsak czélszerüség, de kötelesség is.

Reánk nézve életszükség, hogy az angol alkotmányküzdelem szép reményekkel biztató örökségét elfogadjuk, és a longae litis pör bevégzésével, annak aggodalmaitól és könnyen koldusbotra juttatható költségeitől magunkat biztositsuk.

Ha pedig az örökség átvétele ellen akár saját nemzeti családunk, akár más, velünk érdek és jogközösségben álló távolabb rokonság valamely rosszul értesült tagja szót emelne: sugjuk fülébe a költőnek ama előtörésre serkentő szavait:

Tu ne cede malis, sed tanto audentior ito.

TARTALOM.

Lap

Előszó VI

I.

A magyar országgyülésre összehivó királyi levél. A septemb. 20-ki manifestum és fejedelmi látogatás Budavárban. 1

II.

A magyar nemzet évezredes politikai jelleme, az Árpád és vegyes házakból származott királyok alatt 9

III.

A nemzet politikai jellemfejlődése a Habsburg-házból származott királyok alatt 21

IV.

A conservativ párt és a nemzeti nagy átalakulás 38

V.

Az 1688. évi angol forradalom, vonatkozással a magyar forradalmakra 50

VI.

A birodalmi ellentétek és kóranyagok 54

VII.

A nagy orvos 61

VIII.

Jogfolytonosság 63

IX.

Dualismus 74

X.

Selfgovernment 85

XI.

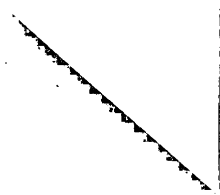
Egyes államcsoportok. Az összes államcsoportok szövetségi gyülése 95

XII.

Eleve megállapitandó rendezési főelvek 109

Zárszó 112

Pest.

Nyomatott Heckenast Gusztávnál.

1860.

